

Péter, Mihályi

Working Paper

Diszkriminatív, piac- és versenyellenes állami gazdaságpolitika Magyarországon, 2010-2015

IEHAS Discussion Papers, No. MT-DP - 2016/7

Provided in Cooperation with:

Institute of Economics, Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences

Suggested Citation: Péter, Mihályi (2016) : Diszkriminatív, piac- és versenyellenes állami gazdaságpolitika Magyarországon, 2010-2015, IEHAS Discussion Papers, No. MT-DP - 2016/7, ISBN 978-615-5594-36-6, Hungarian Academy of Sciences, Institute of Economics, Budapest

This Version is available at:

<https://hdl.handle.net/10419/144705>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Die Dokumente auf EconStor dürfen zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden.

Sie dürfen die Dokumente nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, öffentlich zugänglich machen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Sofern die Verfasser die Dokumente unter Open-Content-Lizenzen (insbesondere CC-Lizenzen) zur Verfügung gestellt haben sollten, gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der dort genannten Lizenz gewährten Nutzungsrechte.

Terms of use:

Documents in EconStor may be saved and copied for your personal and scholarly purposes.

You are not to copy documents for public or commercial purposes, to exhibit the documents publicly, to make them publicly available on the internet, or to distribute or otherwise use the documents in public.

If the documents have been made available under an Open Content Licence (especially Creative Commons Licences), you may exercise further usage rights as specified in the indicated licence.

MŰHELYTANULMÁNYOK

DISCUSSION PAPERS

MT-DP – 2016/7

**Diszkriminatív, piac- és versenyellenes állami
gazdaságpolitika Magyarországon, 2010–2015**

MIHÁLYI PÉTER

Műhelytanulmányok
MT-DP – 2016/7

MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont
Közgazdaság-tudományi Intézet

Diszkriminatív, piac- és versenyellenes állami gazdaságpolitika Magyarországon, 2010–2015

Szerző:

Mihályi Péter
- külső munkatárs, Közgazdaság-tudományi Intézet
Magyar Tudományos Akadémia - Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont
- tanszékvezető, Makroökonómia Tanszék, Budapesti Corvinus Egyetem
- vendégprofesszor, Közép-Európai Egyetem (CEU)
E-mail: peter@mihalyi.com

2016. február

ISBN 978-615-5594-36-6
ISSN 1785-377X

Kiadó:
Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont
Közgazdaság-tudományi Intézet

Diszkriminatív, piac- és versenyellenes állami gazdaságpolitika Magyarországon, 2010–2015

Mihályi Péter

Összefoglaló

Tanulmányunkban a versenyszféra állami környezetének változását elemezzük, különös tekintettel a második és harmadik Orbán-kormány ilyen irányú tevékenységére. 2010-2015 között ugyanis az Orbán-kormány egyes piacokon jogszabályokkal vagy a kormánypárthoz közeli cégeknek diszkriminatív módon (önkényesen) biztosított monopolhelyzetet és/vagy kedvező hatósági árszabályozást. Ennek következtében más piaci szereplők számára romlottak a versenyfeltételek.

E rendelkezések, illetve az alkalmazott eljárásrendek többsége nyíltan vagy burkoltan szembe ment az EU elfogadott szabályrendszerével, az *acquis communautaire*-rel, ezen belül pedig különösen a diszkrimináció és az állami támogatás tilalmával, valamint az áruk és szolgáltatások szabad áramlásának jogelveivel. A kormány valószínűleg abból indult ki, hogy a Brüsszellel folytatandó jogviták éveket vesznek igénybe és egyébként sem biztos, hogy a Bizottság minden apróbb jogsértésre reagál. Addig viszont akadálytalanul érvényesülhet a kormány akarata. Fontos megállapítása a tanulmánynak, hogy a bemutatott legfontosabb 36 eset közül számos diszkriminatív beavatkozás esetében bizonyítható, hogy ugyanilyen vagy ehhez hasonló intézkedés már a 2002–2010 közötti időszakban is történt. A piac- és versenyellenes gazdaságpolitika területén – éppen úgy, mint az államosítások területén – a 2010 utáni időszak fejleményei folytonosságot mutatnak a 2002–2010 közötti időszakkal, csak éppen sokszorosán felerősített mértékben és erőszakossággal.

Tárgyszavak: versenykorlátozás, diszkrimináció, központi árszabályozás, kizorító hatás

JEL kódok: H1, H25, K21, K23

Discriminatory, anti-market and anti-competition policy measures in Hungary, 2010–2015

Péter Mihályi

Abstract

The aim of this paper is to provide a detailed overview of the domestic policy changes affecting privately owned businesses in Hungary during the reign of the 2nd and 3rd Orbán governments. After careful selection and omission of the less important measures, 36 examples are discussed. Their common characteristics are their discriminatory nature, meaning that they supported some firms and/or state-owned entities, while other businesses – chiefly the ones owned by foreign investors – were negatively affected. These new laws, regulations, by-laws or daily practices were openly in conflict with the letters and the spirit of the *acquis communautaire* - the guiding principles of the European Union. The Hungarian authorities played on time. Their assumption was – and this assumption did prove to be correct in practice – that it would take years until the EU machinery would reach a verdict and instruct Hungary, as a member-state to repel the given legislation. An important finding of the paper is that in 16 cases out of the 36 cases presented, the previous Hungarian governments also relied on such discriminatory solutions, but these cases were not so costly for the targeted private businesses and were not implemented with such a brutal force.

As it is well-known, parallel to the policy measures discussed in the paper, the 2nd and 3rd Orbán-governments proceeded with a broad renationalization policy as well. These events were discussed at great length in Mihályi (2015a).

Keywords: Hungary, discriminatory economic policy, populism, Hungary's conflict with the European Union.

JEL classification: H1, H25, K21, K23

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS: KÉTSZER IS LEHET TÉVEDNI	6
AZ ELEMZÉS TÁRGYA.....	9
A LELTÁR	12
ÖSSZEGZÉS	37
MIÉRT? MIÉRT? MIÉRT?	43
HIVATKOZÁSOK	45
FORRÁSJEGYZETEK.....	47

BEVEZETÉS: KÉTSZER IS LEHET TÉVEDNI

Magyarországon, az 1980-as években, társadalomtudományi körökben általában, de a közgazdászok között különösen, evidenciának gondolt állítás volt, hogy a „történelem kerekeit nem lehet visszaforgatni”. Nemcsak arról volt szó, hogy a szerzők publikációikban öncenzúrárt tanúsítottak. Privatizációra, a központi tervgazdálkodás teljes megszüntetésére – azaz az 1945-öt követő paradigmaváltás visszafordítására – akkor még senki sem gondolt. 1953-tól kezdve sokan, sőt talán majdnem mindenki fontosnak tartotta a tervgazdálkodás hibáinak enyhítését, a szabályozás normatív jellegének erősítését^a, a magánvállalkozások számának bővülését, de azt senki sem hitte, hogy a nyugati értelemben vett tőkés modell még egyszer meghatározóvá válhat.*¹

A 80-as évek közepéig - de sokak számára egészen 1989-ig - elképzelhetetlen volt, hogy a történelem kereke visszafelé forogjon. Ahogyan a kávéval élénkített vitákban megfogalmazódott: nincsenek Weiss Manfrédok, akiknek oda (vagy vissza) lehetne adni a Csepel Műveket.² Jól jellemezte a helyzetet Hoch (1991) tanulmányának az a rövid, anekdotikus kitérője, ahol arról ír, hogy 1953-ban – tehát mindössze 8 évvel a háború után –, a Nagy Imre-féle reformok idején még sorozatosan születtek olyan viccek, amelyek úgy kezdődtek, hogy „Kohn bácsi visszakapja az iparengedélyét...”. A kortársak számára 45 évvel a háború után, túl az 50-es és 60-as évek nagy ipari fejlesztésein, a nagyvállalatok reprivatizációja elképzelhetetlennek tűnt.

A magyar társadalomtudósok közül kevesen vállalták, hogy komolyan szembenézzenek a kapitalista rendszer visszaépítésének elméleti lehetőségével. 1982-ben Tardos Márton egy interjúban szokatlan, vagy éppenséggel páratlan őszinteséggel nyilatkozott: *„Határozottan az a véleményem, hogy egy olyan ország, amely egyszer már végrehajtotta az államosítást, függetlenül attól, hogy akar-e, társadalmi méretekben nem tud reprivatizálni, mert a társadalom minden politikai helyzetben megkövetelné a tőkeakkumuláció és az örökösödés erős korlátozását.”*³ Nagyon hasonlóan érvelt Bauer (1982a) is pár hónappal korábban megjelent, akkoriban nagy feltűnést keltett tanulmányában: *„Kizárhatjuk megfontolásainkból azt a lehetőséget, hogy a közép- és nagyvállalatoknál belföldi magántőkés gyakorolja a tulajdonosi funkciókat. (...) [A] nagytőke felszámolása harminc év után már olyan*

^a A legfontosabb írások közül ld. Antal (1985) és Kornai – Matits (1987) könyvét.

* **A könnyebb áttekinthetőség kedvéért a hivatkozások, források jegyzéke a tanulmány végén található. A lábjegyzetek érdemi, kiegészítő, pontosító információkat tartalmaznak.**

*irreverzibilis folyamat, amelyen csak külső kolonizáció változtathatna. Azt sem hiszem, hogy a magántőkés forma feltámasztása (...) társadalmilag vonzó program lenne. S csak ezután említem, hogy kül- és belpolitikai értelemben abszurdum.*⁴ Bauernél még bizonyítható is, hogy itt nem pusztán a politikai cenzúrának tett engedményről van szó. Ugyanebben az időben álnéven, szamizdatban megjelentetett tanulmányában is szinte szó szerint szerepel az idézett megfogalmazás.⁵ Mind Tardos, mind Bauer állásfoglalása összecsengett az akkor már több éve Párizsban élő Kemény István 1980-ban keletkezett kéziratos tanulmányának kiindulópontjával: *„Sehol a világon nem állítható vissza a kapitalizmus, ahol már egyszer radikálisan felszámolták, így Magyarországon sem.”*⁶ És mégis – 1989/1990 fordulóján megtörtént a rendszerváltás, Magyarországon is és Kelet-Európa számos más országában is viszonylag gyorsan „visszaállt” a kapitalista rendszer.

Ezek után, ha nyomtatásban megjelent idézetekkel nem is lehet a fentekhez hasonló egyértelműséggel igazolni, mégis tény, hogy 20 évvel a rendszerváltás után, hat évvel azután, hogy Magyarország az Európai Unió tagja lett – vagyis a 2010. évi országgyűlési választások idején –, a magyar társadalomtudósok közül senki vagy csak nagyon kevesen gondolták, hogy a III. Magyar Köztársaság liberális elveken nyugvó gazdasági és politikai rendszere pár év alatt visszabontható, a pártállami-állampárti rendszer **számos eleme** visszaépíthető. A „számos elem” kifejezés itt nagyon is lényeges. A 2010-2015 közötti változások nem számolták fel a kapitalizmust, a versenyt – összességében Magyarország továbbra is piacgazdaság. Megítélésünk ezzel kapcsolatban pusztán annyi, hogy szerintünk a történelem kerekei megint visszafelé forognak.^a És ez az irány rossz irány – nem szolgálja a tartós növekedést, az ország gazdasági felzárkózását az Európai Unió élvonalához.

A bekövetkezett változások jelentős része a tulajdonviszonyok alapvető megváltoztatását célozta. Mint az közismert, Orbán Viktor miniszterelnök és Matolcsy György, mint a miniszterelnök gazdasági ügyekben legfontosabb tanácsadója^b nagy volumenű és gyors ütemű államosításba kezdett, s a folyamat vége ma még nem is látható. A 2010 és 2015 között végbement *visszaállamosításokról* már több áttekintő-elemző tanulmány is született⁷, ezért ennek mértékét csak egyetlen táblázatban mutatjuk be (1. táblázat). Ugyancsak nem tárgya a jelen tanulmánynak a *köztulajdon szféráján belül* végbement változások bemutatása, így például

^a Erről elméleti megközelítésben ld. Kornai (2012, 2015) tanulmányait, aki az – angolszász olvasóközönség számára könnyebben érthető - „U-kanyar” metaforát használta a folyamat leírására.

^b Kettőjük kapcsolatát 2010 októberében maga a kormányfő így jellemezte egy nyilatkozatában: „Matolcsy György a jobbkezem. (...) Nem tud senki sem mondani olyan összeget, amelyért a jobbkezemről hajlandó lennék lemondani. (...) Mi mindig is úgy gondoltunk Matolcsy miniszter úrral, hogy a munkamegosztás közöttünk az úgy fest, mint Németország újjáépítésekor. Tehát, hogy a miniszterelnök az kvázi Adenauer és a gazdasági miniszter meg kvázi Erhard. (...)„Ez szerénytelenül hangzik, de a struktúra így fest. Sosem vált meg egyik a másiktól”. http://24.hu/belfold/2010/10/05/matolcsy_orban_jobbkeze/

a települési önkormányzatok helyzetének változása, a társadalombiztosítás formális függetlenségének megszüntetése és általában a kormányzati hatalmi centralizáció.

1. táblázat

A 2. és 3. Orbán-kormány jelentősebb visszavásárlási tranzakciói, 2010 – 2015

ÁGAZAT	ÉRINTETT TÁRSASÁGOK SZÁMA (DB)	BECSÜLT VÉTELÁR ÖSSZESEN (MRD FT)
Energetika	10	978
Pénzügyintézetek*	141	627
Távközlés, informatika, média, közlekedés	11	95
Egyéb közművek	8	32
Feldolgozóipar	7	17
Ingtatlanok**, termőföld	n.a.	125
Vegyés ***	2	41
Összesen	210	1915
A 2010-2015 között megtermelt GDP %-ában		1,1

Forrás: Saját gyűjtés.

Megjegyzések:

* Ebből 128 takarékszövetkezet.

** Közte 21 ezer db devizahitelesektől megvásárolt lakás.

*** Ebből 19 különféle PPP projekt.

A táblázat a kisebb települési önkormányzatok és négy regionális víziközmű cég államosítási-felvásárlási döntéseit nem tartalmazza! Ugyancsak nem szerepelnek a táblázatban a magánnyugdíjpénztárak által tulajdonolt 20 társaság kisebbségi részvényei és üzletrészei összesen 190 Mrd Ft értékben, amelyek 2011-ben kerültek – ellentételezés nélkül, **ingyenesen** - állami tulajdonba.

Forrás: Mihályi (2015) pontosítva és aktualizálva.

AZ ELEMZÉS TÁRGYA

A jelen tanulmány tárgya a piacgazdaság, a versenyszféra közvetlen állami környezetének változása – ezen belül pedig az a gyakorlat, amellyel 2010 és 2015 között a 2. és 3. Orbán-kormány egyes piacokon, jogszabályi úton, állami vagy a kormánypárthoz közeli cégeknek diszkriminatív módon (önkéntesen) biztosított monopol-jogokat és/vagy kedvező hatósági árszabályozást, miközben más piaci szereplők számára romlottak a feltételek.^a Célunk az elvi alapon helytelenített és károsnak vélt diszkrecionális beavatkozások **leltárba** gyűjtése. Erre azért van szükség, mert túl sok minden történt egy viszonylag rövid idő alatt, így a legtájékozottabbak sem lehetnek képesek arra, hogy a teljes listát fejben tartsák.

A versenyszférát közvetlenül érintő új jogszabályok, illetve az alkalmazott eljárásrendek többsége nyíltan vagy burkoltan szembe ment az EU elfogadott szabályrendszerével, az *acquis communautaire*-rel, ezen belül pedig különösen a diszkrimináció és az állami támogatás tilalmával, valamint az áruk-szolgáltatások szabad áramlásának jogelveivel.^b A kormány valószínűleg abból indult ki, hogy a Brüsszellel folytatandó jogviták éveket vesznek igénybe és egyébként sem biztos, hogy a Bizottság minden apróbb jogsértésre reagálni fog. Addig viszont érvényesülhet az, amit a magyar kormány akar...^c Hangsúlyozni kell, hogy még a normatív eljárásnak látszó, formai értelemben EU-kompatibilis közbeszerzések, privatizációs tranzakciók és koncessziós pályázatok is különös módon zajlottak, ezeket az európai szervezetek nem is vizsgálták. Egyfelől, széles körben elterjedt gyakorlattá vált ugyanis, hogy az ajánlatok és a pályázatok értékelésénél használt pontozás során a szükségszerűen szubjektív szempontokat (üzleti terv minősége, a pályázó megbízhatósága, stb.) olyan nagy súllyal vették figyelembe, hogy ezáltal a győztesek kiválasztását könnyű volt „felülről” befolyásolni. Más esetekben a pályázatok

^a Természetesen a tárgyalt időszakban történtek olyan változások is, amelyek általánosságban véve a versenyszféra vállalkozásai számára, közvetlen hatásként, rövidtávon kedvezőek voltak. Ilyen - például - az Európai Unió pénzek bőkezű osztogatása, a hitelkamatok csökkenése, a gazdaság kifehéritése, a Munka Törvénykönyv szigorítása, a munkanélküli segély lefaragása stb. Ez mind nem tárgya elemzésünknek.

^b Az *acquis communautaire* vagy rövidítve *acquis* a közösségi jog alapfogalma. Francia nyelvű kifejezés, a bevett magyar fordítás szerint "közösségi vívmányokat" jelent. Ez az Európai Unió teljes érvényes joganyagát foglalja magába, beleértve az alapvető szerződések érvényben lévő változatát, valamint az ún. másodlagos jogalkotás keretében keletkezett joganyagot, rendeleteket, irányelveket, döntéseket, beleértve az Európai Bíróság döntéseit és gyakorlatát, a Közös Kül- és Biztonságpolitika keretében elfogadott joganyagot, valamint az EU-nak más államokkal vagy egyéb nemzetközi jogi alanyokkal kötött szerződéseit és megállapodásait. Egyes értelmezések szerint nem csak a kötelező joganyagot, hanem minden, az Európai Unióban elfogadott alapvetel, nyilatkozatot, egyezményt, határozatot is magába foglal, függetlenül attól, hogy az jogilag kötelező-e vagy sem. Az *acquis*-t az EU-hoz csatlakozó új tagállamoknak is teljes egészében el kellett fogadniuk, elismerése és alkalmazása a belépés feltétele volt. Egyes becslések szerint a 2004-es nagy bővítés idején ez az érvényes joganyag mintegy 85 000 gépelt oldalt tett volna ki, ha egyszerre kinyomtatták volna.

^c Csak a 2014-es és 2015-ös évet tekintve Magyarországgal szemben az Európai Bizottság 151 kötelezettségszegési eljárást indított, vagy léptetett új szakaszába. Ebből 63 már 2015 végéig le is zárult, de a többi még folyamatban van. A legrégebbi folyamatban lévő eljárás 2006-ban kezdődött. www.nol.hu, 2015. dec. 14.

nyertese stróman(cég) volt⁸ – így első pillantásra nem is volt látható a valódi kedvezményezett. Számos fontos területet a jogszabály eleve mentesített a közbeszerzés hatálya alól. Így például semmilyen jogsértést nem követett el a kormány azzal, hogy a hozzá közel álló személyek tulajdonában lévő jogi irodákat bízta meg a sok milliárd forintos szakértői munkával, míg más jogi irodák soha nem kaptak megbízást kormányzervektől. Annak sem volt törvényi akadály, hogy a kormány az állami hirdetések politikai szempontokat követő elosztásával a maga érdekei szerint segítsen egyes médiavállalkozásoknak, míg másokat az anyagi ellehetetlenülés irányába lökjön.

Ezen logika alapján Orbán Viktor, mint a végrehajtó hatalom négy éven át 2/3-os parlamenti többséget élvező pártjának karizmatikus és szinte korlátlanul szuverén vezetője új alkotmányt (Alaptörvényt) fogadtatott el, amiben már nem szerepelt a „magántulajdon” kifejezés. A választási törvény módosításával csökkentette az Országgyűlési képviselők számát; a házsabály módosításával *de facto* lenullázta az Országgyűlés jogosítványait a kormány ellenőrzésére; a bírák, ügyészek és közjegyzők nyugdíjkorhatárának 70-ről 62 évre történő leszállításával, 231 bíró és 107 ügyész^a azonnali felmentésével, az Alkotmánybíróság működési rendjének átalakításával^b magához láncolta az AB-t.^c A legfontosabb helyi közszolgáltatások (közoktatás, egészségügy, közmű-kommunális ellátás) ágazati szabályai úgy módosultak, hogy az önkormányzatok feladatai és forrásai 30%-kal csökkentek, az önkormányzati kiadások GDP-hez viszonyított részaránya 12-13%-ról 2014-re 7,6%-ra csökkent, s ezzel Magyarország bekerült a *leginkább centralizált országok* csoportjába, ahová például Bulgária, Portugália is tartozik.⁹ A települési önkormányzatok – és különösen Budapest – gazdasági erejének megroggyanása azt is eredményezte, hogy a központi kormányzattal szembeni *lehetséges fékek és egyensúlyok* közül az egyik legfontosabb esett ki a rendszerből. Valójában ez is volt a változások egyik fő célja.

Az „új államalapítás”^d, az „illiberális” társadalmi berendezkedés^e és az „unortodox” gazdaságpolitika ideológiájának jegyében Orbán önálló nevet is adott saját rendszerének:

^a 2010-ben Magyarországon kb. 3000 bíró és 1600 ügyész dolgozott.

^b 2010 és 2013 között az Alkotmánybíróságra vonatkozó törvényt 6-szor módosították.

^c A „fiatal jogászok könnyebb munkához juttatása” címén, 2011-ben született törvényt az Alkotmánybíróság is, majd 2012 novemberében a luxembourgi Európai Bíróság is diszkriminatív döntésnek minősítette. Ezt követően a vonatkozó jogszabályok megváltoztak és a magyar jog összhangba került az uniós joggal. A közjegyzőkre vonatkozóan az eredeti korhatár változtatás 2014-től vonatkozott volna [Ld. [BruxInfo](#), 2013. nov.20.]. Ugyanakkor a bíróságok függetlensége jórészt megmaradt.

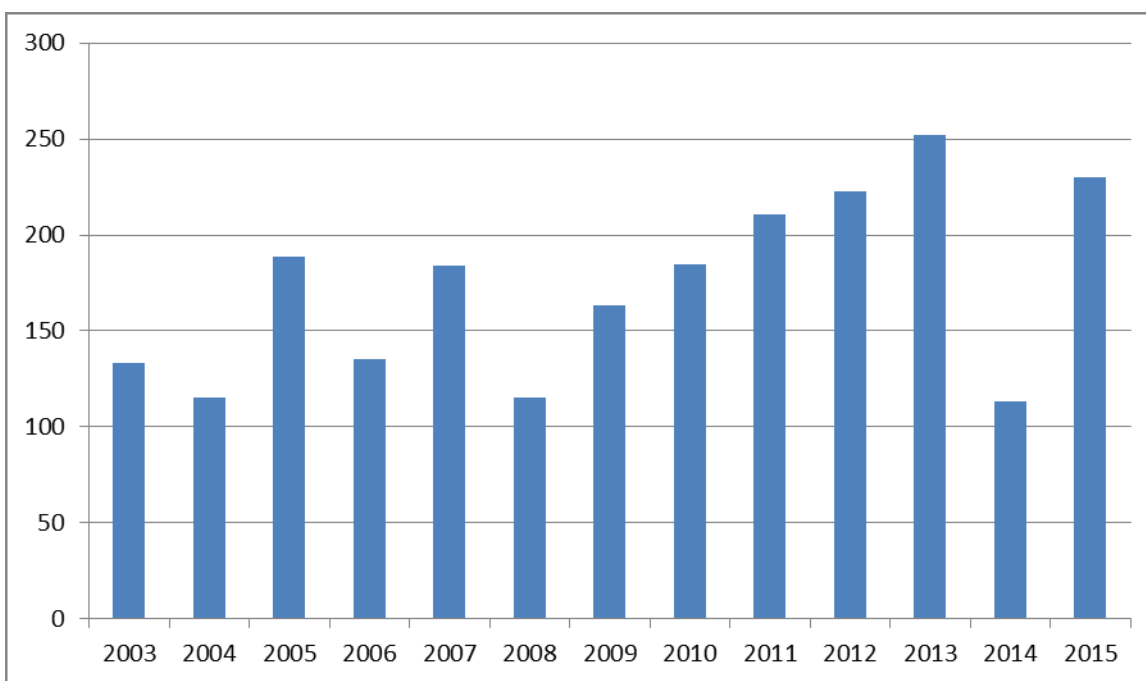
^d Sárközy (2014) meggyőződen bizonyítja, hogy az új államalapítás komolyan vehető ideológiai alapjait Stumpf István (2010) és Navraicsics Tibor (2011) dolgozta ki.

^e „Az új állam, amit Magyarországon építünk, illiberális állam, nem liberális állam. Nem tagadja a liberalizmus alapvető értékeit, mint a szabadság, de nem teszi ezt az ideológiát az államszerveződés központi elemévé, hanem egy attól eltérő, sajátos nemzeti megközelítést alkalmaz.” Ld. Orbán nagy nyilvánosságot kapott tusnádfürdői beszédét, amelyet 25. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktábor rendezvényén tartott Erdélyben, s ahol ezt a kifejezést először használta [<http://valasz.hu/itthon/orban-viktor-tusvanyosi-beszede-102474>]. 2015. február 2-án, Angela Merkel német kancellár budapesti látogatása alkalmával, kifogásolta az Orbán által kifejtett gondolatokat az illiberális demokráciáról. Mint a sajtótájékoztatójukon kijelentette „Nem tudok mit kezdeni az

Nemzeti Együttműködés Rendszere (NER).¹⁰ Az Alkotmány^a, illetve az Alaptörvény^b változásai, továbbá az Országgyűlés által elfogadott törvények számának soha nem látott növekedése – és ezen belül a folyó évi költségvetési törvény éven belüli ismételt módosításai^c – a társadalmi élet minden területén csökkentette a jogbiztonságot, de értelemszerűen leginkább a gazdaság területén voltak ennek hatásai közvetlenül is érzékelhetők. A stabil, kiszámítható vállalkozási környezet hiánya – ideértve az euró bevezetésének beláthatatlan ideig történő elhalasztásából következő árfolyam-kockázatot is – szükségszerűen rontotta a vállalkozási kedvet.

1. ábra

Az Országgyűlésben elfogadott törvények száma, 2003-2015

Forrás: Saját gyűjtés.

Az alábbiakban tehát – tartalmi összefüggésekre és nem az időrendre koncentrálnak – megpróbálunk **tételes listát** adni arról a legfontosabb 36 változásról, amellyel az Orbán-rezsim felszámolta a versenygazdaság kiszámítható szabályozási környezetét, egyúttal igyekszünk

illiberális szóval a demokrácia összefüggésében”. A miniszterelnök válaszában kitartott álláspontja mellett, „a liberalizmus privilégiumot követel magának, amit nem adhatunk meg neki” [<http://valasz.hu/itthon/csak-rafordultak-az-illiberalis-temara-a-merkelorban-sajtotajekoztaton-109184>]. Az „illiberális demokrácia” kifejezés egyébként nagyban hajazott a putyini Oroszországban, 2006 elején Vlagyiszlav Szurkov „szuverén demokrácia” koncepciójára. Szurkov Putyin elnök elnöki hivatalának helyettes vezetőjeként adta közre ezt a megfogalmazást.

^a 2010. május 15. és augusztus 11. között az Országgyűlés (Ogy.) a hatályos Alkotmányt 6 alkalommal módosította.

^b A 2011. április 25-én elfogadott Alaptörvényt a következő két évben az Ogy. 5 alkalommal módosította, utoljára 2013. szeptember 26-án. 2016 elején a kormány további módosításokat kezdeményezett.

^c Volt olyan év (2012), amikor a korábban elfogadott költségvetést az Ogy. 9 alkalommal módosította.

összegyűjteni azokat a hozzáférhető forrásokat, amelyek alapján az egyes ügyek részleteit is megismerheti az érdeklődő olvasó.^a Mint majd látni fogjuk, a legfontosabb 36 eset közül számos diszkriminatív beavatkozás esetében bizonyítható, hogy ugyanilyen vagy ehhez hasonló intézkedés már a 2002-2010 közötti időszakban is történt – vagyis a Fidesz-kormány sok esetben nyitott kapukon döngetett.

A LELTÁR

1. Első helyen kell említeni azokat a kormányzati intézkedéseket, amelyek nem magyar vállalkozásokat diszkriminálnak, hanem az *Európai Unió más tagországaiban működő cégeket*. Ezek közül messze a legfontosabb a 2015-ben elindított Paks-II. atomerőmű projekt, amely egy 10-12 milliárd eurós beruházás^b. Ide sorolható az agrárvállalkozókat sújtó földszerzési korlátozás is, ami sokkal inkább elvi, semmint gyakorlati vita, de ide tartozik például az is, hogy a magyar jogszabályok csak magyar állampolgárok számára engedélyezik a közjegyzői tisztség betöltését és a szakma gyakorlását, kizárva abból más tagállamok állampolgárait.^c A vonatkozó rendelkezések jogi alapjai mindhárom esetben a 2004-es uniós csatlakozás előtt születtek, de az Európai Bizottság álláspontja szerint már elég idő telt el azóta, és lett volna mód ezeket a korlátozásokat megszüntetni.

2. 2010 augusztusában – egy gazdasági salátatörvény keretében¹¹ – a Ptk. módosításával az Országgyűlés megtiltotta, hogy magánszemélyek *devizahitel-felvétele* esetén a bank ingatlanjelzálogot kössön ki. Ezzel egy időben a kormány kilakoltatási moratóriumot is elrendelt – először egy évre és csak a téli hónapokra, később ez többször meghosszabbításra került. Ez a korlátozás még 2016 tavaszán is érvényben volt. Erre reagálva mondta – igaz csak 2015-ben – Patai Mihály, a Magyar Bankszövetség elnöke és az egyik legnagyobb magyar bank, az Unicredit elnök-vezérigazgatója, hogy *"Rémálmom, hogy egyszer megkérdezik tőlem, miért nyújtunk jelzáloghitelt, ha a jelzálogot nem érvényesíthetjük."*¹² 2011 júliusában egy kormányrendelet még tovább ment: devizahitelt csak az kaphat, aki az igényelt devizanemben legalább a minimálbér 15-szörösét keresi.^d

A visszamenőleges jogalkotás durva példája volt, amikor a kormányzat nyomására a Kúria 2014 júniusában jogellenesnek minősítette a 2000-es évek elejétől gyors ütemben felfutó

^a Hasznos tanácsaikért köszönettel tartozom Bauer Tamásnak, Csillag Istvánnak, Kis Jánosnak, Ványai Juditnak és Voszka Évának.

^b Ebben az ügyben a Bizottság 2015 novemberében indított kötelezettség-szegési eljárást, mert a magyar kormány átlátható eljárás nélkül, 2014 elején közvetlenül ítélte oda a Paks II. atomerőmű két új reaktorának megépítésére vonatkozó szerződést egy orosz cégnek.

^c Ebben az ügyben a Bizottság 2015 áprilisában az Európai Bíróságnál emelt panaszt.

^d Mint ezt rögtön sejteni lehetett, ez a megkötés szembe ment a tőke szabad áramlásának uniós elvével. Ehhez képest a kötelezettség-szegési eljárást Brüsszel csak jóval később, 2013 júniusában indította el Magyarország ellen.

– és 2009-ben már 7500 Mrd Ft-ra rúgó – összes lakossági devizaalapú jelzáloghitel szerződést, pontosabban szólva a bankokra hárította annak terhét, hogy ennek az ellenkezőjét bizonyítsák. Ezt követően a jogalkotó arra kényszerítette a bankokat, hogy egy számukra kedvezőtlen, rögzített árfolyamon a devizatarozásokat forintra váltsák.¹³ Az ezzel kapcsolatos perek még 2015 végén is folyamatban voltak. Eddig az időpontig – durva becsléssel – a bankszektornak nettó 1200 Mrd forintjába került a lakossági devizahitelek kormány által diktált feltételek szerinti konverziója, illetve a hitelfelvevők utólagos „kártalanítása”.¹⁴ A végtörlesztés nyertes a felső- és a felsőközép-osztály jelentősebb megtakarítással rendelkező családjai voltak, akik a váratlan hitelteher növekedés terheit a bankszektorra tudták hárítani.

3. 2011-ben a kormány rendeleti úton megtiltotta, hogy Magyarországon élő magyar állampolgárok *külföldön regisztrált gépkocsit* használhassanak, illetve nagyon bonyolultan szabályozta a kivételeket. A rendelkezés elsősorban a Szlovákiában olcsóbban megvásárolható autók ellen született.^a

4. 2012-ben – készülve az EU által biztosított 10 éves földmoratórium lejártára – a kormány újírta a *földtörvényt*, és azt, az egy évvel korábban elfogadott Alaptörvény 3. módosításával, beemelte az ún. sarkalatos (2/3-os) törvények közé. Lényegét tekintve ez a törvény – valamint a hozzá tartozó kormányrendeletek – továbbra is életben tartották a termőföld megszerzésére vonatkozó, 1994-től hatályos, ugyanakkor viszont az EU előírásaival ellentétes szabályokat.^b 2014 októberében egy kormányrendelet¹⁵ megszigorította a nem-EU állampolgárok és cégek 1996 óta érvényben volt ingatlanvásárlási szabályait is.

5. Néhány héttel a 2010-es kormányváltás után, ideiglenes intézkedésként, befagyasztották a lakossági *gáz- és villamosenergia* árakat, majd pedig 2013. január 1-től a kormány ezeket az árakat (belevonva a *táv hő* árakat is), rendeleti úton, 10%-kal még csökkentette is¹⁶, továbbá elrendelte a *víz*, a *csatorna*, a *hulladék*gazdálkodás, valamint a *kéményseprői* szolgáltatások államilag szabályozott árának hasonló arányú csökkentését is. Miután ez az árszabályozás veszteségessé tette a területen működő cégek többségét, a kormány 2015 elején törvényjavaslatot dolgozott ki, amely a *kéményseprést*^c és a *felvonók éves karbantartását* is

^a Két évvel később az Európai Unió Bírósága ezeket a rendelkezéseket a közösségi jogba ütközőnek nyilvánította. www.index.hu, 2013. nov. 10.

^b 2015 márciusában az EU emiatt kötelezettségszegési eljárást indított Magyarország ellen. Valójában ez már a második eljárás volt, mert 2014 októberében az osztrák kormány konkrét panasza alapján is elindult egy vizsgálat.

^c 2014-ben 47 cég alkalmazásában kb. 1500 kéményseprő dolgozott az országban. Az eredeti elképzelés az volt, hogy 2016. január 1-től az önkormányzatoktól a katasztrófavédelemhez kerülne a lakossági kéményseprési közszolgáltatás. Mivel ez az önkormányzatok feladatait érinti, a kormánynak 2/3-os támogatásra lenne szüksége a törvénymódosításhoz, és ez a többség 2015 folyamán elveszett, a Fidesz frakció megállította a törvény vitáját. Kivételes, bonyolító eleme volt ennek a történetnek, hogy a magántulajdonú kéményseprő cégek alkalmazottai és az őket tömörítő szakszervezet (KOSZ) támogatta az államosítást, mert ettől béremelést és a munkafeltételek javulását remélték. A cégek képviselői viszont azzal érveltek, hogy többségüknek hosszú távú szolgáltatási szerződése van az önkormányzatokkal, s azokat nem lehet egyik napról a másikra felbontani. A 2015 végén

állami feladattá minősítette át, és egyúttal ingyenessé és/vagy olcsóbbá is tette a lakosság számára.^a

Az ún. *rezsicsökkentő* intézkedések kapcsán az áram- és gázszolgáltató társaságok 2013 elején közigazgatási bíróságon tettek panaszt. Ezt követően a Fidesz bejelentette, hogy aláírás-gyűjtési kampányt kezdeményez, majd pedig sorra születtek az idevágó törvények.¹⁷

A REZSICSÖKKENTÉS A JOBBIK ÖTLETE VOLT

A sok-sok újságcikk és politikusi nyilatkozat közepette elfelejtődött, hogy a lakossági megélhetési költségek (rezi) csökkentésének gondolatát a Jobbik dobta be a közbeszédbe. A „Jobbik Magyarországért Mozgalom „névre hallgató párt 2010. április 9-én – tehát két nappal az országgyűlési választások első fordulójától – kiadott egy közleményt, amely így fogalmazott: „Kormányra kerülése esetén a Jobbik azonnal hozzálát az emberek megélhetési költségeit indokolatlanul megnövelő közüzemi díjak csökkentéséhez. (...) Abszurd árképzésre és a fogyasztóvédelem teljes hiányára utal, hogy nálunk akkor is nő az áram díja, amikor máshol a világban csökken. (...) A Jobbik Magyarországért Mozgalom kimondottan csökkenteni szeretné a közműdíjakat, és ennek érdekében be kíván avatkozni a közművek napi munkájába is. Akár ezen cégek visszaállamosítása árán, akár állami aranyrészvény biztosításával, de jogot formálunk arra, hogy meghatározzuk a jövőben úgy az árakat, mint a szolgáltatások minőségét. (...) A Jobbik szerint egy ország közműellátottsága, beleértve a szolgáltatások árát és minőségét is, nem a tőke szabad áramlása és a vállalkozások szabad versenyének kategóriájába tartozik, hanem az állam kompetenciájába sorolandó, alapvető nemzetbiztonsági kérdés.”¹⁸

Később a kötelező árcsökkentést kiterjesztették a PB-gáz^b, a víz- és csatornadíjak, a szennyvíz-szippantás áraira is. 2013 októberében az Országgyűlés törvénymódosítás útján további 11,1%-kal csökkentette ugyanezeket az árakat.¹⁹ Még ugyanebben a hónapban a kormány rendeleti úton kinyilvánította, hogy a regionális gázszolgáltató cégek a jövőben nem ismerhetik el indokolt költségként a hálózati veszteséget. Ez – első becslések szerint – iparági szinten, évente akár 13 Mrd Ft-os mínuszt is okozhatott az érintett társaságoknak.

„Ez már nem a rezsicsökkentés része, hanem a gázelosztó cégek államosításának előkészítése” – így kommentálta az Energiahivatal döntését több energiacég.²⁰ Az új szabályok szerint a cégek „indokolt árbevétel igényének” a jövőben nem lehet része az úgynevezett hálózati és mérési különbözet, mely korábban az árban elismerhető indokolt költségek 10-20 százalékát adta. 2014. február 4-én – mindössze néhány héttel a választások előtt – az Országgyűlés

megszavazott törvény szerint 2016. július 1-től évente két alkalommal ingyenes lesz a kéményseprési szolgáltatás. Ld. 2015. évi CCXI. tv. a kéményseprő-ipari tevékenységről.

^a Ez az ötlet 2015. január utolsó napjaiban merült fel a Nemzetgazdasági Minisztérium részéről [MTI, 2015. jan. 27.]. 2015 szeptemberében egy kormányhatározat is született e tárgyban, melynek alapján a felvonók, mozgólépcsők és mozgójárdák éves főfelülvizsgálatának ütemezését és díját is központilag határoznák meg. Felvetődött az a lehetőség is, hogy ezeket a feladatokat az ENKSZ Első Nemzeti Közszolgáltatóhoz helyeznék át [Népszabadság, 2015. szept. 23.]. A kormány úgy számolt, hogy a kötelező ellenőrzések ritkításával éves szinten 2,7 Mrd Ft-ot „tud” megspórolni a lakosságnak.

^b 2013. július 1-től a PB-gáz árát a kormány maximalizálta. Az adott világpiaci árviszonyok mellett ennek nem volt nagy jelentősége, mivel a hazai verseny piacon, ahol több cég is működött (←6.6.2), a tényleges árak 20-25%-kal a hatósági árszint alatt voltak. Népszabadság, 2016. jan.5.

megszavazta az energiaárakat érintő 3. rezsicsökkentési törvényt is. A 2014 őszén megtartott önkormányzati választás előtt 10 nappal a kormány az állami erdőgazdaságok által értékesített tűzifa árát is csökkentette 10%-kal. (Ez hirtelen válaszlépés volt arra a sajtóhírré, hogy a lakosság közel 40%-a lakását részben szénnel, illetve fával fűtötte ekkoriban.) A kormány előzetes számítása szerint a tűzifarezsi-csökkentés keretében közel 20 ezer család juthatott olcsó tűzifához – ám ez vélhetően nem következett be.^a A rezsicsökkentésre vonatkozó 2013-as törvényeket az MSZP is megszavazta. Sőt, az MSZP – a Fideszen is túllicitálva – alkotmánymódosítási javaslatot is beterjesztett az Országgyűlésben „valódi és fenntartható rezsicsökkentés” címen.^{21b}

Fontos lépés volt a 2012. november 26-án megszavazott *hulladékgazdálkodásról szóló törvény* módosítása is.²² Ezzel ugyanis az Országgyűlés azt írta elő, hogy 2014. január 1-től központi hatósági árszabályozás lesz, és így a hulladékgazdálkodási közszolgáltatást csak nonprofit tevékenységként lehet majd végezni. A jogalkotás során – egy másodlagos cél, a látható szegénység „eltüntetése” érdekében – a jogalkotó azt az abszurd megoldást választotta, hogy lomtalanításkor a háztulajdonosok által az utcára kitett tárgyak a törvény erejénél fogva köztulajdonba kerülnek, ezért csak az erre kijelölt állami (önkormányzati) cég jogosult azok elszállítására – vagyis az ún. lomizók nem. Ha ez utóbbiak törvénytisztelőek, akkor a lomtalanítás előtti éjszaka a lakókkal ajándékozási szerződést kötelesek aláírni.²³

Az új törvény legfeljebb 49%-os tulajdonrészt enged a külföldi vállalkozásoknak is a hulladékgyűjtési és -szállítási közszolgáltatásban, de a hulladékgazdálkodás területén nem korlátozza mindezeket. A döntés – vélhetően szándékolatlanul – igen nagy számban érintett 100%-ban önkormányzati tulajdonú hulladékgazdálkodási céget is.²⁴ De ha már megszületett a rezsicsökkentési döntés a hulladékszállítás ügyében, akkor valamit kellett kezdeni azzal, hogy a feladat eddigi gazdáit, az önkormányzatok vállalatát egy csapásra veszteségesé váltak. Így tehát 2015 decemberében a kormányzat még tovább lépett: meghirdette egy országos lefedettséget megcélzó, állami hulladékgyűjtő-holding létrehozását, *Nemzeti Hulladékgazdálkodási Koordináló és Vagyonkezelő Zrt.* néven. Az elképzelés szerint a rendszer 2016 áprilisától úgy fog működni, hogy a helyhatósági hulladékkezelő társaságok eszközei papíron a holdinghoz kerülnek, s az állami vállalat számláz majd a fogyasztóknak. Az önkormányzati cégek visszabérlik az eszközparkot, hogy továbbra is el tudják végezni a szemétszállítási teendőket. Így

^a Mint később, a KSH adataiból kiderült, a valóságban 2010 és 2014 között a brikett ára 37%-kal, a tűzifa ára 13%-kal emelkedett.

^b Brüsszel viszont – igaz csak két évvel később, 2015 tavaszán - jogsértési vizsgálatot indított, mert az EU apparátusa nem fogadta el, hogy egyes adókat és költségelemeket nem lehet a lakossági árban érvényesíteni, illetve hogy a rezsicsökkentéssel valamennyi kisfogyasztó ún. védendő fogyasztó lett, nem csak azok, akik rászorultak a támogatásra.

a vagyonelemek amortizációjának a költsége és a többi veszteség az állami holdingnál jelentkezik és nem az önkormányzatoknál.²⁵

A rezszi-csökkentési kampány során a közműszolgáltatások nonprofittá alakítása – vagyis a *de facto* államosítás – valójában korábban is szóba került. Orbán Viktor miniszterelnök a 2012-es nagyköveti értekezleten már arról beszélt, nagy vitára számít Brüsszellel amiatt, hogy nonprofittá alakítaná a kormány a rezsizolgáltatásokat.²⁶ 2015 végéig, jogi értelemben, általános érvénnyel ez nem történt meg, de a kormányzat jelentős lépéseket tett ebben az irányban (pl. a hulladékgazdálkodásban és a közszolgálati hírek terjesztése területén ez meg is valósult). Mindezen intézkedések hatására – természetesen – romlott az áram- és gázszolgáltató cégek pénzügyi helyzete, és ezt visszatükrözte a két tőzsdei cég (*ELMŰ, ÉMÁSZ*) részvényeinek áralakulása is (3. ábra).

Előre nem várt következménye lett a rezsicsökkentési kampánynak az, hogy a szolgáltatók – különösen az áramszolgáltatók – kénytelenek voltak csökkenteni az ellenőrzésre felhasználható alkalmazottak számát, illetve az ezt szolgáló műszaki fejlesztéseket. Márpedig az iparág szakemberei számára közismert volt, hogy évek óta növekedett a viszonylag felkészült megoldásokat alkalmazó, illegális áramvételezés, amiben leginkább a magyar kis- és középvállalkozások (és nem annyira a magánszemélyek) „jeleskedtek”.^a A villamosenergia-ágazat liberalizált piacára belépett cégek is rosszul jártak a rezsicsökkentéssel. A cseh és szlovák tulajdonban álló Energetikai Központ Zrt. – amely 2016 elején már közel 15 ezer olyan háztartási ügyféllel rendelkezett, amelyeket a versenyben a konkurenciától csábított át magához – gyakorlatilag csődbe ment.²⁷

A *víziközmű törvény* 2012 nyarán elfogadott módosítása felhatalmazta a kormányt arra, hogy központilag szabályozza a víz árát. Ez korábban önkormányzati hatáskör volt és nagy mozgásszabadságot biztosított mind a szolgáltatóknak, mind a megrendelőnek.²⁸ Ennek meg is lett a következménye. Elsőként a 100%-ban állami tulajdonú *Tiszamenti Regionális Vízművek Zrt.* (TRV) került a pénzügyi csőd szélére. 2015/16 fordulóján a tényleges csődelfárasztástól csak azért menekült meg a cég, mert a kormány már korábban a stratégiaileg kiemelt körbe tartozónak minősítette a TRV Zrt.-t, ezért a felszámolást kérő cég valójában nagyon keveset nyert volna egy ilyen lépéssel. Ezért pár nappal a felszámolási kérelem benyújtása után a bíróságnál vissza is vonták a felszámolási kérelmet.²⁹ Egyébként azt a célt, hogy az egész országban egységes (azonos) legyen a víz ára, 2015 végéig nem sikerült megvalósítani.

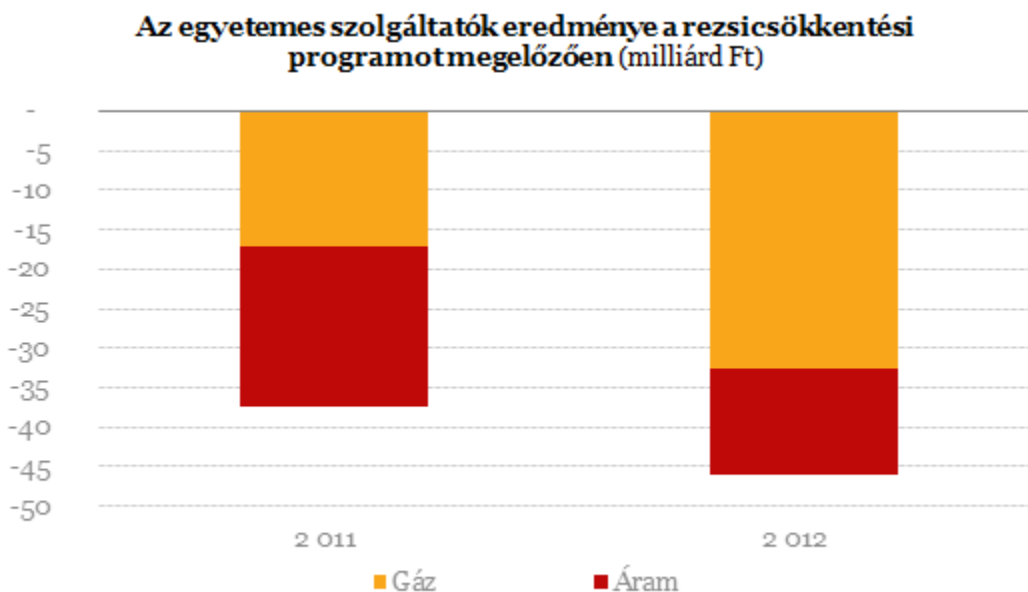
^a Erre az összefüggésre akkor derült fény a közvélemény számára, amikor a rendőrség letartóztatta az országsszerte közismert Galambos Lajost (művésznevén: Lagzi Lajcsi) zenészt, akit azzal gyanúsítottak, hogy hosszú éveken át egy egész lakópark számára lopta az áramot. Ld. erről <http://magyarnarancs.hu/publicisztika/lagzi-lajcsi-energielopasa-es-a-magyar-valosag-96642>

Fónagy János, az állami vagyonért felelős Nemzeti Fejlesztési Minisztérium államtitkára 2013 májusában jelentette be, hogy június 1-től az „alacsonyabb komfortfokozatú” vasútvonalakon 15%-os díjkedvezményt vezetnek be. 2014 februárjában, közvetlenül a választások előtt, ezt a MÁV teljes hálózatának 1/5-ére terjesztették ki, a kedvezményt 2%-ra csökkentették.³⁰

A rezsicsökkentési kampány részeként 2014 februárjától volt érvényes az a rendelkezés, ami a bankokat arra kötelezte, hogy maximum 150 ezer Ft-ig ingyenesen lehessen havi két alkalommal *készpénzt felvenni* a bankjegy-automatákból.

2. ábra

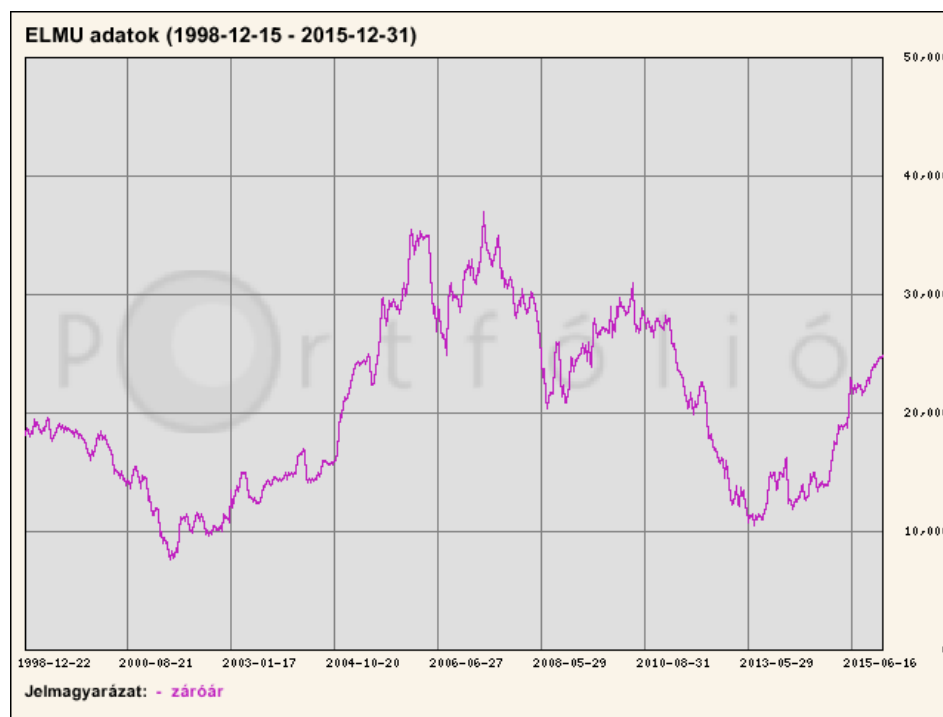
A privatizált áram- és gázszolgáltató cégek profitja, 2011-2012

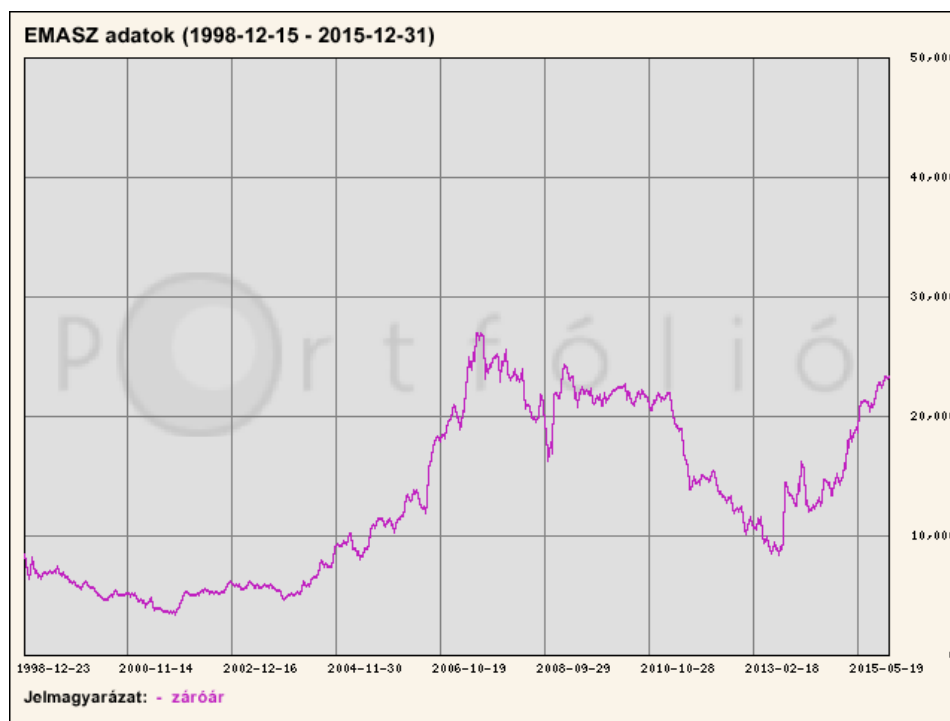
Forrás: Portfolio.hu gyűjtés

A tőzsdén jegyzett két áramszolgáltató részvényeinek áralakulása, 1998 – 2015

A) Az ELMŰ Nyrt. részvényeinek árfolyama, HUF

B) Az EMÁSZ Nyrt. részvényeinek árfolyama, HUF

Mint látjuk, a rezsicsökkentési „kampány” a 2. és 3. Orbán-kormány egyik legfontosabb ügyévé vált, a kifejezés közvetlen politikai értelmében, s a 1989 előtti, pártállami idők gyakorlatából, illetve a hazai közgazdasági irodalomból jól ismert államapparátusi technika értelmében egyaránt.

A KAMPÁNY, MINT KORMÁNYZÁSI TECHNIKA

A kampány megértéséhez álljon itt néhány idézet Soós (1986) könyvéből: „A kampányok az új vagy újonnan fontossá vált feladatok megvalósításának eszközei.” (18. o.) „A kampány megmutatja, hogy melyek azok a feladatok, amelyek megvalósítására – az elismerés elnyerése, a szankciók elkerülése érdekében – az erőket koncentrálni kell.” (177. o.) „A kampányok többé-kevésbé elérik céljukat – igaz, más célok rovására –, sőt gyakran túl is mennek a kitűzött célon. A kampánycélok ismételtetése, a többszörös (a politikai, szakmai irányító szervek által eszközölt) számonkérés multiplikatív mechanizmusai nagyon is alkalmasak arra, hogy a dolgokat idáig vigyék (...) (54. o.) „A kampány pszichózisa, ellentmondást nem tűrése akadályozza meg (...) a folytatott politikából fakadó veszély felismerését.” (25. o.)

A 2010-2014-es kormányzati ciklus egészét tekintve a rezsicsökkentési kampány összességében csak annyit ért el, hogy a rezsiköltségek 2010-hez képest nem nőttek, mivel a kampány túl későn, 2013 elején kezdődött el. Addig viszont minden tétel ára emelkedett. A KSH havi bontású adatai szerint 2010-hez képest 5%-ot meghaladó, tényleges nominális csökkenés csak a villamosenergia-áránál volt kimutatható.³¹

6. Az adórendszert oly módon rendezték át, hogy a személyi jövedelemadót és a társasági adót csökkentették, az ÁFA-t emelték (25% → 27%), egyes szektorokat pedig *különadókkal* (kezdeti néven: válságadóval, multiadóval^a) sújtottak. Itt is volt folytonosság: a különadók politikáját a szociál-liberális koalíció kormányai kezdték el, sőt úgy is lehetne fogalmazni, hogy már 1989-től kezdve voltak speciális célú különadók. Magyar (2015a) okkal említi meg ezek között az útalapba szánt üzemanyag-adót (1989-1998), az 1993-ban bevezetett kulturális illetéket³², valamint a 2004-ben bevezetett innovációs adót. 2002-ben jelent meg a mobilszolgáltatók kötelező befizetése az Egyetemes Távközlési Támogatási Alapba (2002)^b, majd az energiaadó jött (2003), ezt követte az innovációs adó (2004), 2006-tól a hitelintézeti járadék, majd a kamatadó, a gyógyszergyárak különadója³³, és végül az energiatermelőkre és -kereskedőkre kivetett 8%-os ún. Robin Hood adó (2009).

^a A multiadó kifejezést – úgy tűnik – Róna Péter, az LMP későbbi gazdasági tanácsadója használta először egy interjúban [MN, 2010. aug. 13.]. 2010 októberétől a kifejezést többször használta Orbán Viktor is.

^b Emiatt a Pannon cég norvég tulajdonosa, a Telenor a Világbank mellett működő választott bírósághoz is fordult. Az általuk jogtalannak vélt befizetés két év alatt 2,4 Mrd Ft többlet-terhet jelentett. Végül a norvégok elbukták a pert, mert a bíróság az adott ügyben nem tartotta magát illetékesnek. http://mobilarena.hu/hir/rossz_helyen_probalkozott_a_telenor.html

Dramai fordulat volt azonban az, hogy a 2. Orbán-kormány adói – például: banki különadó^a, pénzügyi tranzakciós illeték³⁴, hipermarket-adó^b, távközlési adó^c, reklámadó^d, napelem adó^e, központi fűtés céljára szolgáló elektromos vezérlésű kazánok termékadója – visszamenőleges hatállyal és/vagy a progresszivitásuk miatt diszkriminatív módon kerültek megállapításra. Ebbe a sorba illeszkedett a 2013-as költségvetés innovációja, a közműadó is. Az adókötelezettség a közművezetékek tulajdonlását terhelte a vezeték méterben számított hossza szerint és szinte minden vezeték fajtát érintett (víz, szennyvíz, földgáz, hő- és villamosenergia, hírközlési kábel stb.).^f A 2015-ös költségvetésbe beépítették az internet-adó^g és a dohánygyárakra kivetendő egészségügyi hozzájárulás^h ötletét is. Ezt a gazdaságpolitikát Soós (2013b) sarcolásnak, Major (2013) zsarolásnak minősítette. A 2015-ös költségvetés újításait is figyelembe véve, legalább 16

^a Ezt a kormányalakítást követően bejelentett 29 pontos gazdasági akciótartalmazta, amelyről 2010. július 23-án már döntött is az Országgyűlés. Ez az adónem még 2016-ban is létezett, bár eredetileg csak 3 évre szavazták meg.

^b A hipermarketekre 2010-ben kivetett különadót (*Az egyes ágazatok terhelő különadókról szóló 2010. évi XCIV. törvény*) azt jelentette, hogy az 500 M Ft fölötti éves árbevételű produkáló kiskereskedelmi láncoknak – a csoportszinten és határon átnyúló módon számított - bevételeiktől függően 0,1, 0,4 vagy 2,5 százalékos különadót kell fizetniük árbevételük után. A legmagasabb kulcs a 100 Mrd Ft-nál nagyobb árbevételű cégeket sújtotta. Ezt az évi 30 Mrd Ft bevételű generáló törvényt 2014 februárjában – a Hervis kontra NAV – ítéletében az Európai Bíróság a külföldi vállalatcsoportba tartozó vállalatokat közvetlenül hátrányosan érintő megkülönböztetésnek minősítette. Diszkriminatív, hogy a franchise rendszerben működő boltok (pl.: CBA) árbevételét külön, a kapcsolt vállalkozásokat (pl.: Auchan, Cora, stb.) viszont egybe számolták a kiskereskedelmi különadó megállapításakor. Végül, 2014 márciusában az Európai Bizottság bejelentette, hogy a bolti kiskereskedelmet is terhelő ágazati különadó miatt 2011-ben indított kötelezettségességi eljárást a nélkül zárta le, hogy kezdeményezné Magyarország elmarasztalását az Európai Bíróságon, miután 2013-tól ez az – évi 20 Mrd Ft terhet jelentő – adónem kivezetésre került. A 2015. évi költségvetésben viszont újra megjelent ez az adóteher a radikálisan felemelt „élelmiszerbiztonsági felügyeleti díj” formájában. 2015 júliusában a brüsszeli Bizottság – a Spar áruházlánc panasza nyomán – ezt az adófajtát azonnali hatállyal felfüggesztette, miután ún. mélyreható vizsgálatot indított. Az újabb elképzelés szerint a kormány ettől 30 Mrd Ft/év bevételt várt, de úgy, hogy ebből az összegből a külföldi láncokra 28 Mrd Ft jutott volna [*Népszabadság*, 2015. aug. 11.]. 2015 októberében ez ügyben a Magyar Állam a luxembourgi Európai Bírósághoz fordult. Ettől függetlenül ez az adófajta 2016-ban is fennmaradt, csak nem progresszív, hanem lineáris formában.

^c A magyar távközlési adó elleni beadványát az Európai Bizottság 2013 nyarán visszavonta, miután az Európai Bíróság egy hasonló esetben a francia állam javára döntött.

^d Miután a reklámadó ügy lett kitalálva, hogy elsősorban az RTL Klub tv-csatornát sújtja, a cég 2014 októberében panaszt tett az Európai Bizottságnál. Brüsszel nyomására a törvényt 2015 májusában az Ogy. módosította. Ld. *2014. évi XXII. és XXIV. tv.* 2015. évi LXII. tv.

^e Ezt az adónemet 2015-től kellett fizetni, mondván, hogy a napelemek környezetszennyezést okozó termékek. A kilogrammonként 117 Ft-os mérték kétszerese volt az akkumulátorok után fizetendő köztehernek. Egyébként hasonló megfontolásból különadó sújtotta a szélerőművek és a hőszivattyúk fő alkatrészeit is. Magyar (2015) 177. o.

^f A jogvita a Fővárosi Törvényszéken zárult, ahol minden pert elvesztett az állam. *Népszabadság*, 2013. jún. 12.

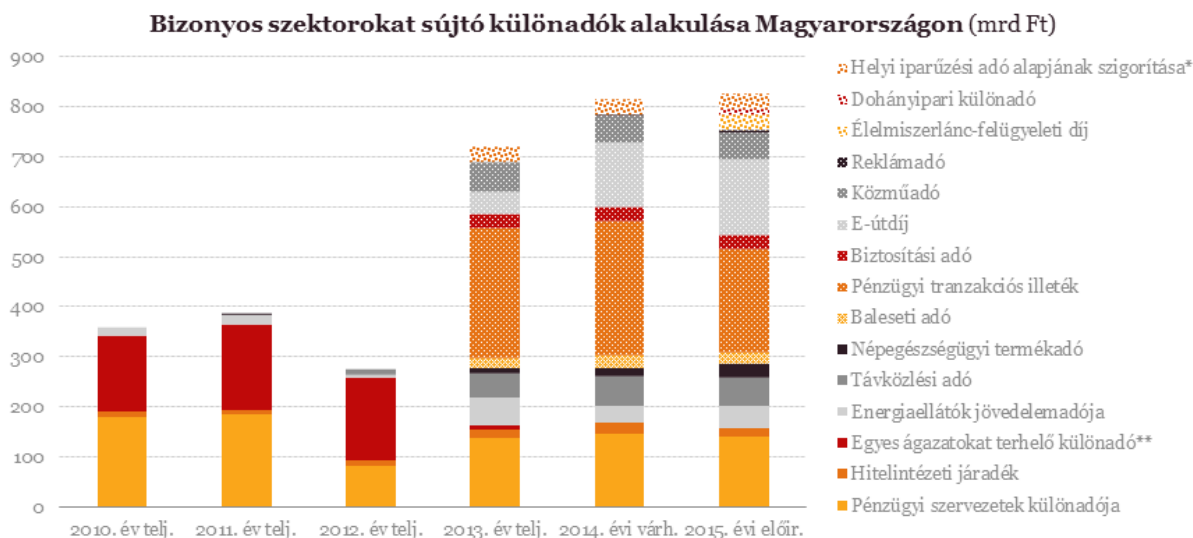
^g A váratlanul széleskörű tiltakozás miatt ezt a javaslatot a kormány 2014. november 1-én visszavonta.

^h A 2014 decemberében, soron kívül elfogadott, pusztán egyetlen évre szóló költségvetési törvény szerint "a hozzájárulás fizetésére az a jogi személy (cég) köteles, amely Magyarországon dohánytermék gyártására és kereskedelmére irányuló tevékenységet folytat, vagy a 2014. évben azt folytatott". Az árbevétel-arányos, sávosan progresszív adóteher – a törvény késői benyújtása miatt – 2015. február 1-én lépett hatályba. A 2016-os költségvetésbe viszont a kormány már állandó elemként építette bele ezt a 11,5 Mrd Ft-os tételt. 2015 júliusában a brüsszeli Bizottság ezt az adófajtát azonnali hatállyal felfüggesztette, miután ún. mélyreható vizsgálatot rendelt el. Az Európai Bizottság a felügyeleti díj és az adó esetében is arra az álláspontra helyezkedett, hogy a meredeken progresszív kulcsok az uniós joggal, az egységes piaccal összeegyeztethetetlen tiltott állami támogatásban részesítik az alacsonyabb árbevételű vállalatokat. Októberben viszont a Magyar Állam az Európai Bírósághoz fordult a felfüggesztés ellen.

féle különadót szedett be a kormány 2015-ben, nominális értékben kb. kétszer annyit, mint a szociál-liberális kormány 2010-ben (4. ábra).

4. ábra

A jelentősebb volumenű különadók alakulása, 2010 – 2015

Forrás: ÁSZ, Portfolio

* becslés
 ** egyes ágazatok terhelő különadók: kiskereskedelmi különadó, energiaszektor különadója, telekomadó
 *** a végtörlesztés miatti veszteségek részleges leírhatósága miatt esett vissza a pénzügyi szervezetek különadója

Ezektől eltérően nyilvánvalóan politikai célzatú, büntető jellegű, minimális bevételt eredményez adó volt a 2010-es választásokat követően bevezetett 98%-os különadó, amelyet a 2010. január 1-e utáni „pofátlan” végkielégítésekre vetett ki a jogalkotó.^a

^a Ezt a jogszabályt a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) 2013-ban, a magyar Alkotmánybíróság 2014 elején minősítette a tulajdon védelmébe ütközőnek. Az állam utólag kénytelen volt a károsultak jogos jussát mégis kifizetni. Különösen súlyos következménye lett annak, amikor 2008-ban a BKV egyik igazgatója 14 havi végkielégítést, nettó 54 M Ft-ot vett fel nyugdíjba vonulásakor, amit követően a volt munkáltatója visszafoglalkoztatta. Az ügyből egyfelől munkaügyi per lett, másfelől az igazgató asszonyt csalással vádolták és előzetes letartóztatásba helyezték. Végül, az igazgató asszony 2015 októberében megnyerte a munkaügyi perét, amit követően az ügyészség nyomban visszavonta a vádat.

A 2. és 3. Orbán-kormány különadói politikai céljaik alapján rendezve, 2010 – 2015

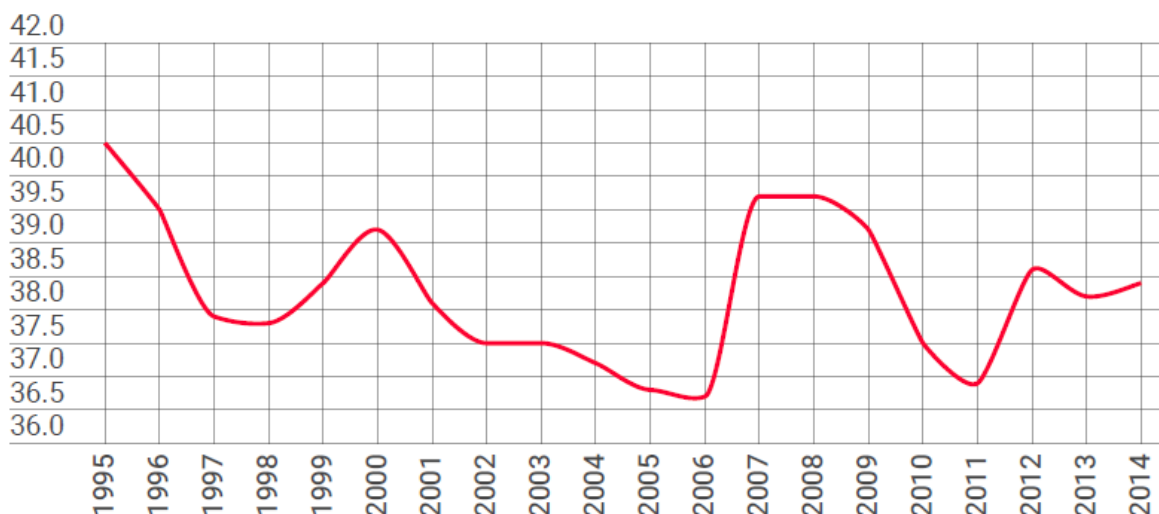
<i>Különadók</i>	<i>Költségvetési bevételek növelő szerepe</i>	<i>Szektorok közti diszkrimináció</i>	<i>Szektoron belüli diszkrimináció</i>	<i>Kizorítás, piacfoglalás</i>	<i>Politikai büntető jelleg</i>
A végkielégítések 98%-os különadója			+++		++++
Bankadó	++++	+++	++	+++	++
Pénzügyi tranzakciós illeték	++++	+++		+	
Biztosítási adó	++	++			
Baleseti adó	++	++			
Energetikai különadó	+++	+++		++	
Termékdíj a napelemekre, illetve a széltermékek és hőszivattyúk főbb alkatrészeire	++		++++	+++	
Telekommunikációs különadó	+++	++			
Reklámadó	++	+	+++	++	+++
Kereskedelmi láncok különadója	++	++	+++	+++	
Élelmiszerlánc-felügyeleti díj	+++	++	+++	+++	
Közműadó	++	++		++	

+ = jelentéktelen; ++ = mérsékelt jelentős; +++ = jelentős; ++++ = nagyon jelentős

Forrás: Magyar (2015) 179.o.

Fontos – és a sok változás miatt közvetlenül alig érzékelhető – tény, hogy minden ígéret és látszat ellenére, 2010 után összességében nőttek az adóterhek Magyarországon.

Teljes adó- és járulékbevételek a GDP%-ában

Forrás: Eurostat. Ld. www.hvg.hu, 2016. jan. 15.

7. A 2. Orbán-kormány idején folyamatosan napirenden volt a speciális termelői lobbik által igényelt *ÁFA-csökkentés* ügye, vagyis az az igény, hogy bizonyos áru- és szolgáltatási csoportok bekerüljenek az 5%-os, kedvezményes *ÁFA*-körbe. Végül az erről szóló döntés 2015-ben született meg: a sertéshús és a lakásépítés adója jelentősen, 27%-ról 5%-ra csökkent 2016. január 1-től. Ezen a területen is voltak előzmények. 2009-ben a szociál-liberális kormány – ráadásul év közben – hasonló lobbinyomás eredményeképpen csökkentette a tej- és tejtermékek, illetve a gabona-, liszt és tej felhasználásával készült élelmiszerek adóját 25%-ról 18%-ra.

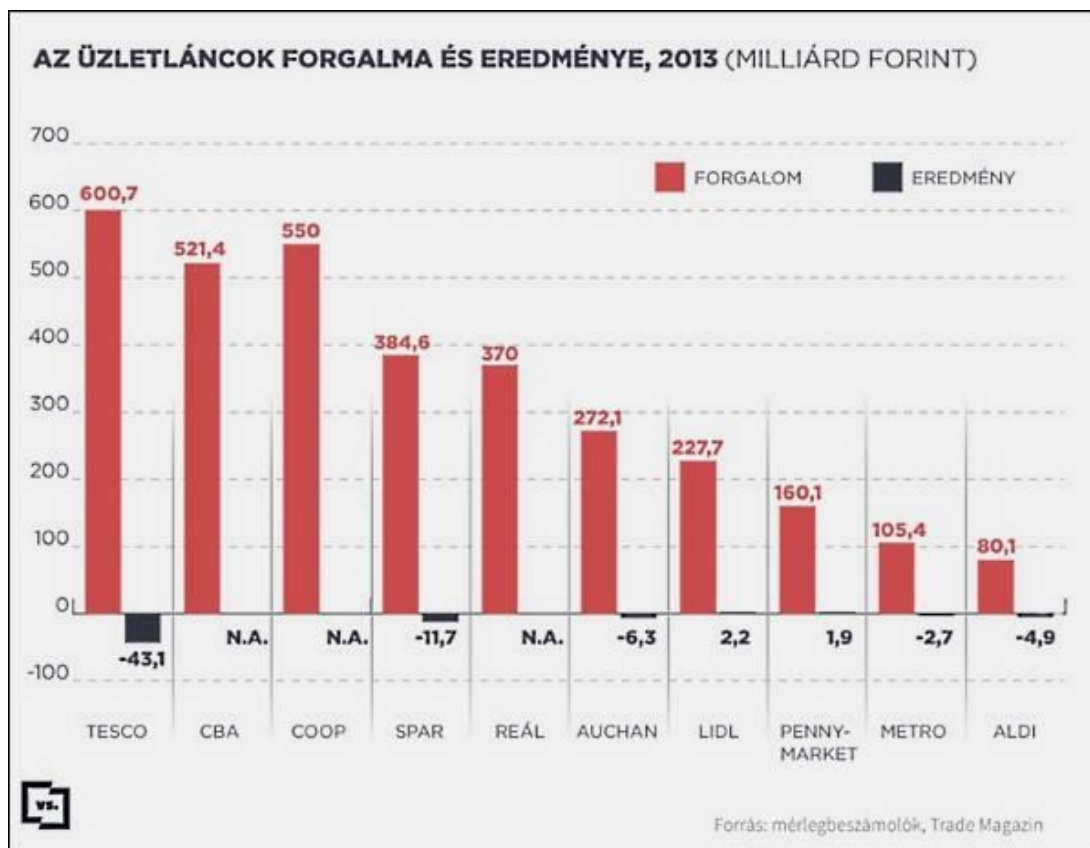
8. 2011-ben a lépett életbe a társasági adóról szóló törvény azon módosítása, amely közvetlen beavatkozási-befolyásolási lehetőséget adott a kormányzatnak mind országos, mind helyi szinten arra, hogy a vállalatok milyen szponzori stratégiát követnek. Az ún. *tao-kedvezmény* öt sportág (a labdarúgás, a kézilabda, a kosárlabda, vízilabda és a jégkorong) esetében lehetővé teszi, hogy a cégek nyereségadójuk bizonyos hányadát közvetlenül ezen sportágak egyesületeinek juttassák el, s ezt 100%-ban adófizetesként ismeri el a jogszabály. Ez a jogszabály amiatt is furcsállható, mert köztudott, hogy számos sportegyesület magáncégek, magánszemélyek által irányított alapítványok tulajdonában van. Ennek az intézkedésnek is volt közvetlen előzménye: 2009. november 12-től – vagyis a szociál-liberális kormány működésének utolsó évében, nyilván a 2010-es választások hangulati előkészítéseként – a nyereséges vállalatok lehetőséget kaptak arra, hogy adójuk egy részét művészeti szervezeteknek –

alapvetően színházaknak – ajánlják fel. A 2. Orbán-kormány tehát nem tett egyebet, mint kiszélesítette ezt a már meglévő, diszkriminatív adószabályt. Ami a sportokat illeti, 2011-2015 között 286 Mrd Ft került az államkassza kikerülésével közvetlenül magánkezekbe, ezen belül pedig 142 Mrd futball-vállalkozásokhoz. A tao-kedvezmény nem várt mellékhatása az lett, hogy a vállalati szféra teljes mértékben leállt a valódi szponzorációval: miért is költenének ilyesmire saját pénzt, ha úgy is adhatnak, hogy az nekik nem kerül semmibe. Sőt, a törvény működésének első éveiben még úgy voltak beállítva a paraméterek, hogy a vállalat kifejezetten nyert azon, ha igénybe vette a tao-kedvezményt. Később ezt – részben az EU beavatkozása nyomán – korrigálták.³⁵

9. 2014 utolsó napjaiban az Országgyűlés úgy módosította a kereskedelmi törvényt, hogy a külföldi tulajdonú hipermarketek helyzete ellehetetlenüljön. A változás azokat az üzleteket érintette, amelyek nettó árbevételének több mint fele napi fogyasztási cikk kiskereskedelmi értékesítéséből ered, két egymást követő üzleti évben elért nettó árbevétele pedig eléri az 50 Mrd Ft-ot, de a *mérleg szerinti eredménye* mindkét esetben nulla vagy negatív. A szankció pedig az, hogy az ilyen kereskedelmi egység 2018-tól nem árulhat napi fogyasztási cikkeket. Mint a 10.9 ábrából látható, ez a szabály egyaránt ellehetetlenítene a Tescót, a Spart, az Auchant, a Metrót és az Aldit is. A túlélés érdekében a hipermarketeknek valószínűleg meg kellene emelniük az áraikat, ami a kormánynak kedves magyar háttérű láncoknak (CBA, Reál és Coop) kedvezne.

Ugyanezt a kétféle hatást remélte megvalósítani a 3. Orbán-kormány azzal a döntésével, amely szerint 2015. március 15-től – vagyis év közben történt a változás – megszűnt a 0-24 óras nyitva tartás lehetősége, *vasárnaponként* pedig a nagyobb, alkalmazottakat is foglalkoztató üzletek egyáltalán nem nyithatnak ki.³⁶ Mint az a CBA-üzletlánc elsősorú vezetőjének egy sokkal későbbi nyilatkozatából³⁷ kitűnt, valójában ők kezdeményezték a kormánynál a vasárnapi boltbezárásokat, mert úgy gondolták, hogy ez a magyar tulajdonú üzletek számára inkább előnyös. Fél évvel a vasárnapi zárva tartás elrendelés után már mérhető volt a hatás: a magyar üzletláncok nem nyertek, hanem veszítettek a változáson, mert a növekvő zsúfoltság miatt a vevők eleve a tömegvásárlásra berendezkedett diszkontüzletekbe mentek pénteken és szombaton.³⁸

A magyarországi hipermarketek forgalma és nyeresége, 2013

Megjegyzés: A magyar tulajdonú láncok (CBA, Coop, Real) nem hozták nyilvánosságra az eredmény adataikat.

Forrás: www.vs.hu

2015 őszén felmerült az a gondolat, hogy a 400 m²-nél nagyobb alapterületű áruházaknak kötelező lenne – egy a kormány által kidolgozott képlet szerint – létszámot bővíteni. Ez azonban pár hét után lekerült napirendről.

10. Fontos lépés volt a 2011-es, ún. *plázastop* rendelkezés, amely – az épített környezet védelméről szóló 1997. évi törvény módosításával, egy költségvetési salátatörvénybe beépítve – 3 éven át jogot adott a hatóságoknak, hogy piacbefolyásolási célból, 300 m²es határ felett megtiltsák bármilyen kereskedelmi egység építését, illetve bővítését. Az ötletadó egyébként nem a kormánypárt, hanem a Lehet Más a Politika (LMP) volt, ők kezdeményezték 2011-ben, hogy a helyi közösségek megakadályozhassák, hogy az adott településen plázák, szupermarketek épüljenek.

A törvény értelmében tehát 2012 januárjától Magyarországon nem építhető 300 négyzetméternél nagyobb étterem, szálloda, barkácsbolt, autószalón, pláza, szupermarket, stb.

Ez a főszabály, ám ez alól bármilyen indoklással lehet felmentést kérni. A gyakorlatban a kormányzat a kivételezés lehetőségét igen szelektíven alkalmazta – különösen az élelmiszer-kiskereskedelemben. A hozzá közel álló hazai vállalkozások (pl. CBA, Coop, Reál) minden esetben megkapták az engedélyt, a külföldiek (pl. Aldi, Lidl, Metro, Penny, Tesco) egyetlen esetben sem.³⁹ A törvényt 2014 decemberében az Országgyűlés meghosszabbította, az engedélyköteles építések alsó határát viszont 400 m²-re emelte. 2015 februárjától az összes ilyen engedély kiadása a Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal kezébe került.

11. 2014-ben a kormány két területen is meghatározta a *minimális rezsioradíjat*: az építőiparban és a vagyonsvédelemben. Ennek egyik következménye az, hogy közbeszerzéseken kötelező ezekkel kalkulálni. Más esetekben az állami árszabályozás árrögzítést irányzott elő. Jó példa erre, amikor 2013. szeptember 1-től a Fővárosi Közgyűlés – a taxis-lobbi nyomására – a szolgáltatás árát úgy fixálta, hogy ez 30-40%-os áremelkedést jelentett, s ráadásul a hatósági rendelet a különféle árkedvezmények használatát is megtiltotta.

Itt is tetten érhető a folytonosság.⁴⁰ Azt a változást az 1990. évi ártörvényben, ami a személytaxi-szolgáltatás esetében lehetővé tette a fix tarifát, 2004 őszén még Tóth József (MSZP) és Bóhm András (SZDSZ) terjesztették elő az Országgyűlésben, lényegében a Kormány szándéka ellenében. Annak idején a javaslatot a Fidesz szónoka, Kosztolányi Dezső hevesen opponálta.⁴¹ Miután a törvényt mégis megszavazták, a Főváros élni is akart ezzel a lehetőséggel, de akkor a GVH ezt megakadályozta.⁴² 2013-ban az új fővárosi vezetés újra elővette ezt a kezdeményezést és át is vitte a közgyűlésen – a GVH pedig nem szólt semmit...

Érdekes eset volt 2013-ban a dohány-kiskereskedelem *árrésének* emelése, ami a trafikok államosításával függött össze (ld. lejjebb). De volt, amikor az árrendelkezés árcsökkenést szolgált. Pl. amikor a tankönyv-terjesztés államosítására került sor (→10.5.7.), a hatósági árrést is bevezették mellé. Így összességében 2013 közepére egy olyan helyzet állt elő, hogy az EU országai között Magyarországon volt a legnagyobb a hatósági áras termékek aránya a lakossági fogyasztásban. 2015 végén az Országgyűlés törvényt kezdett el tárgyalni, amely 2%-os plafont szabott az ingatlanközvetítők által alkalmazott *hitelközvetítői díj*nak, ami jóval alacsonyabb volt, mint az akkortájt érvényes piaci haszonkulcs (2,5-4,0%).

A 2. Orbán-kormány árszabályozási intézkedéseinek következménye nemzetközi összehasonlításban, 2013

Forrás: Eurostat - Véleményvezér grafika.
<http://velemenyevezet.444.hu/2013/10/10/az-allam-jobban-tudja-mi-mennyit-er/>

12. 2012-ben az Országgyűlés visszamenőleges hatállyal módosította a *versenytörvényt*, ezzel megteremtve a lehetőségét annak, hogy a mezőgazdasági ágazatban csak a szakminiszter engedélyével indulhasson kartell-eljárás.^a 2013 novemberében egy újabb módosítás történt, amely a kormánynak lehetőséget adott arra, hogy „nemzetstratégiai érdekből” olyan cégeket is összevonjon, amelyek fúziójához elvileg a GVH előzetes engedélyére volna szükség.⁴³ Sőt, 2014-ben egy salátatörvényben elrejtve, egyéni módosító indítvánnyal, visszamenőleges hatállyal is törvényessé tették a közbeszerzési eljárás során folytatott kartellezést, amennyiben a versenyszabályok „megsértése az Országos gyűjtési és hasznosítási tervben meghatározott feladatok végrehajtása érdekében 2012-2013-ben kiírt közbeszerzési eljárások során tanúsított magatartás” során következett be.⁴⁴ A „stratégiaileg kiemelt” pozíció a felszámolás útjára került

^a A döntés közvetlen kiváltó oka az volt, hogy a magyar dinnyetermelők állami közreműködéssel állapotok meg a dinnye minimális áráról. Az EU tiltakozása nyomán a versenytörvényt 2015 tavaszán újra módosítani kellett, hogy Magyarország elkerülje a peres eljárást. A GVH visszakapta kartell-vizsgálati jogát.

cégek esetében arra is lehetőséget ad, hogy a cég vagyonát ne nyilvános, hanem zártkörű meghívásos pályázat útján értékesítse az állami felszámoló cég.

13. A rezszi-csökkentési politika logikája nyomán, 2013 márciusában jött létre – a relatív autonómiával rendelkező Magyar Energetikai Hivatal (MEH) jogutódként – a *Magyar Energetikai és Közmű-Szabályozási Hivatal* (MEKH), amely centralizált módon, az ágazati minisztérium alárendeltjeként jogosítványokat kapott a villamosenergia, a földgáz, a távhő, a vízközmű és hulladékkezelés regulációjára. A MEKH gyakorlatilag jogot kapott arra, hogy a hatáskörébe tartozó árakat rendeleti úton állapítsa meg. Ez ellen nincs is jogorvoslat.

14. Az EU kritikája nyomán, 2015 végén hatályba lépett a módosított, sőt valójában majdnem teljesen átírt *közbeszerzési törvény*. A bírálókat egyik fontos eleme volt, hogy a 2. és 3. Orbán-kormány – egy 2011-es kormányrendeletre hivatkozva – rutinszerűen minősített különféle építkezési vagy beszerzési pályázatokat „nemzetbiztonsági” jellegűnek, s ennek alapján ezeket kivette a közbeszerzés általános szabályai alól. Valójában azonban ezen a helyzeten az új törvény sem változtatott, legfeljebb annyit, hogy a kivételek most már beépültek magába a törvénybe.

15. Az ún. cafeteria-rendszert érintette a hideg- és meleg *étkezési utalványok* piacán 2011-ben történt változás, ahol az állami kézben lévő *Magyar Posta* kebelén létrehozott *Posta Paletta* társaság, illetve az Erzsébet utalványt kibocsátó Magyar Nemzeti Üdülési Alapítvány (←3.8.2) kapott különleges jogokat, ami által három francia cég (a Sodexo, a La Chèques Déjeuner Kft. és az Edenred) került nehéz helyzetbe.^a Nagyjából ugyanez történt az *üdülési csekkek* piacán is. Az újonnan bevezetett konstrukció a SZÉP kártya nevet kapta, amelynek kibocsátására először az OTP kapott lehetőséget.

3. táblázat

Az Erzsébet-utalványok piaca, 2012-2014

Az Erzsébet-utalványok forgalma és az abból származó bevétel, milliárd forintban				
Év	Éves forgalom	Munkaadók kezelési költség (2,5%)	Kereskedői jutalék (6%)	Kezelési költségből és jutalékból bevételek összesen
2014	141,0	3,5	8,5	12,0
2013	127,6	3,2	7,7	10,8
2012	83,7	2,1	5,0	7,1

Forrás: http://tenytar.blog.hu/2015/11/03/erzsebet-utalvany_ujabb_letarolt_piac_de_brusszel_ezuttal_bekemenyit#more7954896

^a 2011 novemberében egy zárószavazás előtti javaslatként az adótörvényekbe szuszakolták az Erzsébet-utalvány bevezetését. Emiatt az Európai Bizottság kötelezettségszegési eljárást indított Magyarország ellen, majd a nem kielégítő válasz után 2015 áprilisába a Bizottság az Európai Bírósághoz fordult. A három érintett külföldi cég a Világbank washingtoni választott bírósága (ICSID) elé vitte az ügyet.

16. 2010-ben az első lépések egyike volt a 2006/2007-ben bevezetett *patika-liberalizációs* rendelkezések visszavonása és a már tulajdonos üzleti befektetők kényszerítése arra, hogy nyomott áron eladják részesedésüket.^a Ez a kezdeményezés végül eredmény nélkül elhalt. 2014-ben az egészségügyi kormányzat azon kezdett el dolgozni, hogy központosítsa és közvetlen hatósági irányítás alá helyezze a 620 Mrd Ft-os *gyógyszer-nagykereskedelmi piacot*⁴⁵, valamint az ennél sokszorta kisebb, de azért fontos *gyógyszer-kipróbálások* 20 Mrd Ft-nyi bevételt biztosító piacát is.⁴⁶

17. A 2012-ben elfogadott törvények szerint⁴⁷ állami monopólium lett a *dohánytermékek kiskereskedelme* 2013. július 1-jétől.⁴⁸ Az élelmiszerboltok, vendéglátóhelyek, benzinkutak elvesztették ezt a piacot. Az állam pedig 20 éves koncessziós szerződéssel engedte át az értékesítést ezen a kb. 500 Mrd Ft-os piacon az erre kiválasztott pályázóknak. A trafiktörvény 42 ezer árusítóhely megszűnésével, illetve 7 ezer vadonatúj dohánybolt létrejöttével számolt. (Korábban az „igazi” dohányboltok száma nem érte el az 1000-et, a többi értékesítő hely vegyes trafik, élelmiszerbolt, vendéglő, benzinkút stb. részeként működött.)

Miután bizonyítást nyert, hogy a nyertesek kiválasztásában, sorolásában egyes vidéki városokban a helyi Fidesz szervezet véleménye döntött, a dohánymonopólium értékesítésének folyamatát a HVG 2013 tavaszán úgy minősítette, hogy „minden idők legnagyobb államilag szervezett korrupciója sejlik fel a dohánykereskedelmi koncessziók eredménylistáját böngészve.”⁴⁹ Fontos azonban aláhúzni, hogy a folyamat levezénylésére az állam új céget alapított, *Nemzeti Dohánykereskedelmi Non-profit Zrt.* néven, vagyis ezt a privatizációt nem a privatizációs szervezet bonyolította és a privatizációs törvény rendelkezései sem vonatkoztak rá. A közvélemény ezt az ügyletet „trafikmutyi” néven rögzítette.^b 2014 decemberében az Országgyűlés – 2/3-os törvényként – azt is törvénybe iktatta, hogy a *dohány-nagykereskedelem* is monopol-tevékenység. Ennek a 13-15%-os haszonkulccsal dolgozó, évi 5-6 Mrd Ft profittal működő nagykereskedelmi piacnak a működtetésére – versenyeztetés nélkül, 20 éves időtartamra – a kormány 2015 júniusában a BAT Pécsi Dohánygyár és a Tabán Trafik Zrt.^c

^a 2014 szeptemberében emiatt kötelezettségszegési eljárást indított az Európai Bizottság Magyarország ellen. A belső piaci főigazgatóság a letelepedés szabadságának és a tőke szabad áramlásának korlátozása miatt tartotta aggályosnak a 2010 decemberében módosított, és 2011. január elsején hatályba lépett gyógyszer-forgalmazási törvényt. <http://www.bruxinfor.hu/cikk/20140925-eljaras-indult-a-patikatorveny-miatt.html>

^b A több, nagyjából egyidejűleg bevezetett intézkedés hatására 2013-ban 26%-kal csökkent a legálisan eladott cigaretta mennyisége és kb. 40 Mrd Ft-tal az adóbevétel [http://www.napi.hu/magyar_gazdasag/szazmilliardos_rejtely_a_magyar_cigarettipiacon.577054.html]. Miután egyetlen magyarországi jogi fórumon sem kaptak elégtételt, a károsultak közül 14 egykori „igazi” dohányboltos a strasbourgi emberi jogi bírósághoz fordult. Az első ítélet 2015 elején született meg: a bíróság 15 ezer euró kártérítést ítélt meg egy soproni trafikosnak, majd született egy második, hasonló ítélet novemberben is. *Népszabadság*, 2014. nov. 4.

^c A Tabán Trafik Zrt. a MeH-et vezető Lázár János miniszterhez közel álló Continental-csoporthoz, illetve személy szerint Sánta Jánoshoz tartozott. Nyilvánvalóan a jó üzleti lehetőség viszonzásaként 2015 nyarán Sánta lett a Napi Gazdaság kiadójának 49%-os tulajdonosa. Az üzletrészt Simicska Lajos korábbi, közeli munkatársától Liszky

„trafikellátó” konzorciumát jelölte ki, amely azután megalapította és 2015 novemberétől ténylegesen is működtette az Országos Dohánybolt-ellátó Kft.-t (Odbe). A koncessziós díj 6 Mrd Ft/év lett.^a

Egy 2015 végén elfogadott törvénymódosítás nyomán, 2016 májusától még tovább bővült a monopólium: elektromos cigarettákat is csak a koncessziós dohányboltok árusíthattak.^b Ugyanakkor 2015 végéig nem valósult meg az a – média útján kiszivároztatott – terv, hogy az *alkohol-árusítás* piacát is hasonló koncessziós megoldással venné a szárnyai alá az állam.⁵⁰

18. Állami monopólium lett a *pénznyerő automata szerencsejátékok* üzemeltetése.⁵¹ 2009-ben közel 27 ezer játék gép működött. 2011-ben jelentős adóemelés történt, aminek hatására a nem-kaszinóként működő vendéglátóhelyeken elhelyezett gépek száma 1/3-ára csökkent, majd kötelezővé tették a gépek szerver-alapú, vagyis központilag ellenőrizhető üzemeltetését. Miután az ezzel foglalkozó vállalkozások százmilliókat fektettek az átalakításba, 2012. október első napjaiban az Országgyűlés sürgős eljárásban, nemzetbiztonsági érdekekre hivatkozva, pár napos határidővel megtiltotta a szerencsejáték automaták üzemeltetését. Ezt követően az ország egész területén mindössze három játékkaszinó maradt, ahol ilyen automaták továbbra is üzemelhetnek. A kárvallott cégek szerint 24 ezer játék gép tűnt el a piacról és 30-40 ezer munkahely szűnt meg egyik napról a másikra.^c A megmaradt játszóhelyek mind állami érdekeltségű cégek voltak (←9.5.10).

EGY NAGY JELENTŐSÉGŰ LUXEMBOURGI DÖNTÉS

2015 júniusában az Európai Unió Bírósága elvi értelemben mondta ki, hogy a jogalkotással okozott károk miatt is lehet az államot perelni. Korábban Magyarországon nem ez volt a helyzet. Így – például – a sok évig tartó, nagy visszhangot kiváltó, 1998-ban indult ún. Metró-perben a Demszky Gábor által vezetett Főváros és a BKV vesztett, amikor azért a kárért keresett jogorvoslatot, hogy az 1. Orbán-kormány törvényalkotási tevékenységével leállította a budapesti 4-es metrót. A szerencsejáték-automatákkal kapcsolatban, 2015-ös perben az Európai Bíróság konkrétan úgy foglalt állást, hogy amennyiben a jogalkotó visszavont egy gazdasági tevékenység folytatására vonatkozó engedélyt, köteles ésszerű kompenzációs rendszert kialakítani, illetve olyan átmeneti időszakot előírni, amely lehetővé teszi az alkalmazkodást.⁵²

Gábortól vette meg 69,76 M Ft-ért. Ezt követően a kormánypárti napilap új néven, „Magyar Idők” elnevezéssel jelent meg.

^a Ezzel egyidejűleg – a GVH semlegesítése érdekében – a kormány rendeleti úton nemzetstratégiai jelentőségűnek minősítette a két cég összefonódását, továbbá mentesítette az iparüzési adó alól is. Ezt Brüsszel nyomában vizsgálni kezdte, hangsúlyozva, hogy a stratégiai jelentőségű összefonódások esetében is ki kellene kérni a GVH álláspontját. *Népszabadság*, 2015. aug. 29.

^b Becslések szerint ez egy 4-5 Mrd Ft/éves piac, amelyet 200 ezer hazai fogyasztó tart működésben. *Népszabadság*, 2016. jan. 27.

^c A károsultak 2013 nyarán az Alkotmánybírósághoz, illetve a Strasbourgi EJE-hez fordultak. Az utóbbi fórumon 8 Mrd Ft-nyi kártérítést követeltek [*Népszabadság*, 2013. jún. 25., *HVG*, 2015. jan. 17.]. A strasbourgi fórum érdemben nem foglalkozott a keresettel, mert 2015 őszén úgy látták, hogy nem merültek ki a magyar jogszolgáltatás lehetőségei. A Fővárosi Törvényszék kérésére foglalkozott az ügygel a luxembourgi Európai Bíróság is, amely viszont kimondta, hogy a pénznyerő automaták kaszinón kívüli üzemeltetését tiltó jogszabály ellentétes lehet a szolgáltatásnyújtás szabadságának elvével [www.hvg.hu, 2015. jún. 11.].

Ebbe a logikába illeszkedett – legalábbis részben – az Óbudai-hajógyári szigetre, izraeli befektetők által tervezett kaszinó-komplexum (*Álomsziget*) ingatlanainak, továbbá a magának a koncessziós jognak a visszavásárlása is. 2013 nyarán arról tájékoztatta Varga Mihály nemzetgazdasági miniszter az Országgyűlést, hogy 10 darab II. osztályú kaszinóra zártkörű, meghívásos koncessziós pályázatot fognak kiírni.⁵³ 2013 novemberében az Országgyűlés újabb módosításokat hajtott végre a szerencsejáték törvényen. 2014 őszére kiderült, hogy a piacról kiradírozott, magántulajdonú pénznyerő automaták helyét a kormányzat két állami cég termékével kívánja betölteni: a *Magyar Lóversenyfogadást Szervező Kft.* bukméker-irodákat, a *Szerencsejáték Zrt.* sorsjegy-automatákat telepített.⁵⁴ 2014-ben és 2015-ben azután az Orbán Viktorral közeli barátságot ápoló Andy Vajna, illetve Szima Gábor cégei sorra nyitották az új kaszinókat.^a 2015. október 1-vel ismét módosították a szerencsejáték törvényt, ami csak Vajna és Szima Gábor cégeinek tette lehetővé, hogy *on-line* szerencsejátékokat működtessenek. Korábban ehhez nem volt szükség koncessziós engedélyre – amivel viszont csak ők rendelkeztek.

Az szja-fizetés szabályait is úgy módosította a jogalkotó, hogy az kedvezzen a szerencsejáték-üzemeltető cégeknek. 2014-től adómentes – jövedelemnek nem minősülő tétel – lett a kaszinóban, kártyateremben és online sportfogadásból származó nyeremény. 2016-tól ide sorolták az online kaszinókban szerzett nyereményeket is.⁵⁵

19. 2013-tól a kormányzati és közigazgatási intézmények közötti *internetes kommunikáció* az MVM hálózatán keresztül történik. Arról is törvény született, hogy a *mobil-telefonon történő fizetési szolgáltatások* piacán is állami többségű cég tevékenykedhet csupán.⁵⁶ Vagyis állami monopóliummá vált az autópályadíj, az összes közlekedési jegy, a parkolás, sőt bármilyen önkormányzat vagy állami résztulajdonú cég szolgáltatásának mobilos megvásárlása. A kormány azt is tervezte, hogy a mobil-piac befolyásolása érdekében *MPVI Mobil Zrt.* néven saját céget alapít az *MVM*, a *Magyar Posta*, valamint a *Magyar Fejlesztési Bank* erőforrásaiból. Miután a projekt több milliárd forintot is felemésztett, végül leállították⁵⁷, leginkább talán azért, mert a Kúria az ennek érdekében gyorsan végigvert frekvencia-tendert 2013 áprilisában jogszerűtlennek ítélte. Ezt követően új koncepció született, az MVM 2012-ben alapított leányvállalata, az *MVM-Net Zrt.* a 450 Mhz-es frekvenciát megszerezve kapta meg lényegében ugyanezt a feladatot. A fentebb már említett vezetékadóval veszteségessé vált egy sor helyi *kábeltévé* társaság. Ez viszont piacot teremtett sok önkormányzatnak, hogy a választások előtt maga hozzon létre helyi tv (és esetenként) internet-szolgáltató cégeket. Az ágazathoz kapcsolható a magánalapítású *Idomsoft Zrt.* informatikai társaság megvásárlása 2013-ban. Itt az volt az indok, hogy a cég közbeszerzési úton elnyerte az *MNV Zrt.* adatvagyon-kezelésre kiírt

^a Így például 2014 szeptemberében nyílt meg Nyíregyházán a Szima Gábor érdekeltségébe tartozó *Onyx Casino*, amelyben 240 pénznyerő-automata üzemel.

szoftver-pályázatát, ámde egy 2010-es törvény értelmében ilyen feladatot csak állami cég teljesíthet.

20. 2013. szeptember 17-én fogadta el az Országgyűlés a fémkereskedelemről szóló törvényt, amely alapján állami felügyelet alá került a *fémfelvásárlás*. Ennek a változásnak az volt az indoka, hogy a korábbi évek során kezelhetetlen mértékűvé duzzadt a kábellopás, a vasúti biztosító-berendezések rongálása, melyek végső soron azért történhettek meg, mert a tolvajoktól a lopott fémet a magánkereskedők aggodalom és gátlás nélkül felvásárolták.

21. A kormány több lépésben korlátozta a magántulajdonú *felszámoló cégek* piacát is, bár nem ez volt a közvetlen cél. A kormány arra teremtett magának jogi felhatalmazást, hogy az általa „stratégiailag kiemelt jelentőségűnek” minősített cégek felszámolását egy közvetlenül állami irányítás alatt álló cég, és ne valamelyik profit-orientált, államtól független magánvállalkozás bonyolítsa. Az állami befolyás növekedését célozta a bíróságok számára – magáncégek csődje esetén – rendelkezésre álló, magántulajdonú felszámoló cégek kiválasztásának új rendje is.

Jelentős piacról volt szó: a felszámolással foglalkozó cégek évente mintegy 4,5 Mrd Ft bevételre tettek szert. Az uniós előírások szerint a névjegyzéket hétévente meg kell újítani, ezért döntött úgy az Orbán-kormány, hogy újrapályáztatja a helyeket. Magyarország tehát késésben volt, mert utoljára – és a rendszerváltás után először – 1992-ben újult meg a lista. Először az történt, hogy a 2012 júliusában kiírt pályázatot még az eredményhirdetés előtt visszavonták arra hivatkozva, hogy az objektív szempontok túlsúlya miatt nagyon hasonló pályázatok érkeztek. Ez után a kormány új tendert írt ki, ebben már megnövelték a szubjektív pontok arányát: a 170 lehetséges pontból 80-at szakmai, 90-et szubjektív szempontok alapján lehetett megszerezni. A korábbi névjegyzékben szereplő felszámolókat tömörítő Felszámolók Országos Egyesülete már akkor nehezményezte, hogy a szubjektív pontszámok magas aránya miatt nem fog kiderülni, hogy pontosan mi alapján bírálják majd el a pályázatokat. A második pályázatra 344 cég jelentkezett, közülük 130 nyert. A győztes cégek több mint fele, 68 cég nem volt rajta a korábbi névjegyzéken. A listára való felkerülésnél a határ 144 pont volt, vagyis a sikeres pályázónak legalább ennyi pontszámot meg kellett szereznie. De még 144 pontot is több, összesen 40 pályázó ért el, így közülük sorsoltak. A hasonló pontszámot elérők közül heten kerültek be a győztesek közé. A pályázatokat egy 9 fős bizottság bírálta el, amelynek Seszták Miklós KDNP-s képviselő volt az elnöke. Mindezekon túlmenően, az is gyanúra adott okot, hogy több olyan cég is nyert, amelyek tulajdonosainak állami kötődései voltak, illetve korábban sikerrel szerepeltek a trafikpályázaton is.⁵⁸ A hátrányosan érintett cégek egy része bírósághoz fordult, kifogásolva az eljárás átláthatatlanságát és a jogorvoslat hiányát. Az egyik bíró ezek után az Alkotmánybírósághoz fordult, mire az összes többi eljáró tanács is a per szüneteltetése mellett

döntött.⁵⁹ Miután a keresetet az AB elutasította, a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság több perben jogerősen is megállapította, hogy a felszámolók kiválasztása során az államnak világosan és részletesen meg kellett volna indokolnia, hogy a hatóság milyen szempontok alapján döntött.⁶⁰

22. 2006 tavaszán egy miniszteri rendelet az állami mentőszolgálat monopóliumává nyilvánította a sportesemények és egyéb szabadtéri *rendezvények egészségügyi biztosítását*, ami korábban a magánmentők vonzó piaca volt.⁶¹

23. Csak kisebb piaci szegmenseket érintett, de mégis említésre méltó, hogy egy 2010. április 30-án elfogadott és már másnap hatályba lépett rendelet szerint a rendőrséghez tartozó Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet kizárólagos jogot kapott az *igazságügyi szakértői DNS vizsgálatok* piacán, s ezzel sok üzleti vállalkozás és egyetemi labor veszítette el létalapját, illetve bevételeinek egy jelentős részét.⁶²

24. Egy egész szakmát érintett kellemetlenül az a szabályozási változás is, amely ésszerűtlen és életidegen feltételekhez kötötte a *kisebb nyelviskolák és magán nyelvtanárok* működését.⁶³ Az új rendszabály több ezer magánnyelvtanárt és több száz idegen nyelvet oktató kisiskolát söpörhet le a pályáról. Ha a törvényt betartatják, akkor csak a nagy nyelviskolák maradhatnak talpon. A törvény szerint egy magántanár is csak előre engedélyeztetett, akkreditáltatott, szakértővel aláíratott képzési program alapján taníthat, és 1 M Ft vagyoni biztosítékot köteles letétben elhelyezni a hatóságnál. A nyelviskolák kötelesek napi szinten adatot szolgáltatni a tanfolyamaikról, és a létszámváltozást 24 órán belül jelenteniük kell a Nemzeti Munkaügyi Hivatalnak.⁶⁴

25. Hasonló kizorító hatása volt annak a korábbi változásnak⁶⁵, amellyel lényegesen megszorították a *felnőttképzés* területén működő üzleti vállalkozások akkreditációs feltételeit, majd pedig a Nemzetgazdasági Minisztérium alá rendelt szakközépiskolákat arra utasították, hogy a fiatalok számára működtetett oktatási kapacitásokon szervezzék meg az ingyenes, felnőtteknek felkínálható szakoktatást.⁶⁶

26. 2015 nyarán egy külön törvénnyel az Országgyűlés megszüntette⁶⁷ az 1995-ben létrehozott, majd pedig egy 2005-ös törvény⁶⁸ alapján működő *Nemzeti Akkreditáló Testületet* (NAT). A NAT ipari jellegű, minőség ellenőrző akkreditációs feladatokat látott el – például laboratóriumokat felügyelt, tanúsítványokat adott ki. A Testület önkéntes tagságon alapuló köztestület volt, a helyére egy állami költségvetési szerv lépett. A változásnak európai szinten is lett következménye: Az Európai Akkreditációs Együttműködés Tanácsa 2016. január 1.-i hatállyal megszüntette a magyar NAT tagságát és közölte, hogy az Európai Akkreditációs Szerződés aláírói ezentúl nem fogják elfogadni a NAT által kiállított tanúsítványokat.

27. A kizorító hatás, ritkán emlegetett, de fontos és érdekes példája volt az az intézkedés, amellyel a kormány a Magyar Távirati Irodát 2010-ben nonprofit intézménnyé alakította át. Ez lehetővé tette, hogy az MTI – ne csak kivételképpen, de fő szabály szerint is – *ingyen szolgáltatson híreket az üzleti alapú médiavállalkozásoknak*. A számítás bejött: a magáncsatornák számára fontosabb volt az, hogy a hír ingyenes, mint az, hogy mennyire pártatlan, objektív. Bő egy év alatt 21 ezer szolgáltató regisztrált az MTI-nél.⁶⁹ Így számos korábban sikeres magánvállalkozás kénytelen volt lehúzni a redőnyt. Ezzel nagy mértékben erősödött a kormány hír- és információ-terjesztési monopóliuma. Egyébként arra is volt példa, hogy a kormány az ingyenes hírszolgáltatás „adományát” visszavonta és ezzel keményen megbüntette a hozzá nem kellőképpen hűséges médiumot.^a Vásárhelyi (2014) szerint az Orbán-kormány egykori szóvivője, Giró-Szász András cége 27 kereskedelmi rádiót látott el uniformizált hírösszeállítással, amelyet azután ezek a csatornák kötelesek voltak változatlan tartalommal sugározni. Ezek a politikai szempontok szerint szelektált hírműsorok 4 millió hallgatóhoz jutottak el.⁷⁰

28. Szimbolikus jelentőségű volt az a 2012 őszi meghozott döntés, amellyel az újszülött gyermekek számára adókedvezménnyel köthető ún. *babakötvény szerződések*^b lehetőségét a kormány elvette a kereskedelmi bankoktól, illetve a takarékszövetkezetektől. 2013. január 1-től ilyen Start-számlát csak a Magyar Államkincstárban lehetett nyitni, pontosabban a szülőnek nincs is választása, a gyermek megszületése után az állam 42 500 Ft-nyi pénzt automatikusan ezen a számlán helyez el.⁷¹ Bár a szociál-liberális kormány által 2005-ben bevezetett konstrukciót⁷² a költségvetés kezdettől fogva viszonylag nagyvonalúan támogatta, a módosítás után egyre kevesebben tettek plusz pénzt (saját megtakarítást) az állami számlára. A folyamat nyilvánvalóan nem független attól, hogy időközben a Babakötvény kamata – követve a deflációs folyamatot – a padlóig esett.⁷³

29. A kormány rendeleti úton *államosította az EU-s pályázatok lebonyolítását* is. A 2013 októberében született kormányhatározat⁷⁴ szerint az uniós források felhasználásához kapcsolódó feladatok ellátása során felszámolják a Nemzeti Fejlesztési Ügynökségből (NFÜ) korábban kiszervezett tevékenységeket, amelyeket a jövőben az állam meglévő belső erőforrásaira építve, azokat kibővítve végez el. Külső tanácsadó céget, jogi szakértőket, értékelőket a kormányzat egyáltalán nem kíván alkalmazni.⁷⁵ Ez jelentős üzleti kört érintett. Becslések szerint az előző EU-s tervezési ciklus derekán 5-6 ezer tanácsadó dolgozót ezen a piacon.⁷⁶

^a Ez történt a 2007-ben alakult, szlovákiai www.parameter.sk magyar nyelvű hírportállal is, amely 2008-ban, még az előző kormány „ajándékaként” kapott lehetőséget arra, hogy ingyen átvegye az MTI híreit. Ezt a kedvezményt a kormányváltás után, 2010 szeptemberében az MTI visszavonta. <http://uj szo.com/napilap/kozelet/2010/09/21/mti-politikai-dontest-hozott>

^b Használatos volt az életkezdesi támogatás elnevezés is.

Ennek a szándéknak a jegyében 2013 végén született döntés az uniós projektek nyilvántartását, monitorozását végző Egységes Monitoring Információs Rendszer (EMIR) működtetőjének, a Welt 2000 Szolgáltató és Kereskedelmi Kft.-nek a megvásárlásáról. Miután a kormány a lélektani erőszak alkalmazásától sem riadt vissza⁷⁷, végül a szerződést csak 2014. március 1-én alá is írták a tulajdonosok⁷⁸, ezzel azonban az ügylet nem zárult le, részben azért nem, mert a cég fő tulajdonosa, a korábban MSZP-s színekben is politizáló Komáromi András időközben, meglehetősen fiatalon, 47 éves korában, váratlanul elhunyt. 2014 novemberében egy külön kormányrendelet jelent meg arról, hogy a cég megvásárlása „nemzetstratégiai érdek”.^a Fontos megjegyezni, hogy ennek az üzletnek is volt előzménye a szociál-liberális kormányzás idején: 2008-ban Bajnai Gordon, mint az EU-s ügyekért felelős miniszter, már tett egy kísérletet a cég kivásárlására, de a tulajdonosok ellenálltak.⁷⁹

2015 nyarán azonban a kormány koncepciót váltott. Úgy döntött, hogy 1 év leforgása alatt kiír minden pályázatot a 2014-2020-as időszakra, emiatt a pályázatíró magáncégek piacról való kizorítása lekerült napirendről. Egészen más okokból megváltoztatták a közbeszerzési törvényt is, ami olyan újabb bürokratikus terheket rótt a pályázó állami intézményekre, ami megint csak a magántanácsadók bevonását teszi szükségessé.

30. Hasonló hatású volt az a 2013 végén kiadott kormányhatározat is, amely csak az állami tulajdonú *mérnöki irodák* számára engedélyezte az EU-s forrásokból finanszírozott állami beruházások tervezését.⁸⁰

31. A szabadpiac működésének akadályozását a kormány több esetben is arra használta, hogy előre kiszemelt, Fidesz-közeli vállalkozásoknak biztosítson monopolhelyzetet. Ez történt 2013-ban, amikor az igazságügyi tárca ún. *számla-audit* kötelezettséget írt elő a legtöbb hazai közmű- és távközlési cég számára. A jogszabály részleteit úgy fogalmazták meg, hogy a feltételeknek csak egyetlen cég, a 100%-ban magántulajdonban álló Hunguard Kft. felelt meg. Hasonló történet volt, amikor 2014. február 1-től egy törvény⁸¹ arra kötelezte a kereskedelemben és a szolgáltatások területén működő nagy és közepes méretű vállalatokat, hogy *vizsgázott fogyasztóvédelmi referenseket* alkalmazzanak; a fogyasztóvédelmi referensképzés feltételeit pedig úgy határozták meg, hogy annak csak a Fidesz-közeli Euzert Kft. felelt meg. 2015-ben ugyanezt a technikát alkalmazta a kormány, amikor a pénzügyi társaságokat *informatikai auditra* kötelezte.⁸²

32. 2015 decemberében a kormány azzal a javaslattal állt elő, hogy új szervezetként jöjjön létre a *Kincstári Jogügyi Igazgatóság*, amely egymaga látná el a Magyar Állam jogi képviselőt a külföldi és hazai bíróságokon folyó perekben. Ez nyilvánvalóan csökkentené vagy teljesen

^a Az államosítás után a cég új neve Új Világ Nonprofit Szolgáltató Kft. lett.

meg is szüntetné, hogy az efféle perekben, alkalmi megbízás alapján magántulajdonú ügyvédi irodák képviseljék az államot.

33. Arra is több példa akadt, hogy a Fidesz holdudvarába tartozó vállalkozók érdekében *állami segédlettel kényszerítették ki a tulajdonosváltást*. Nem államosítás történt: magántulajdonból magántulajdonba kerültek cégek. De nem normális piaci logika szerint. Ez történt a liberális és baloldali politikai erőkkel szimpatizáló Bleuer István cégével, a (formálisan) spanyol-magyar vegyesvállalati konstrukcióban működő ESMA Rt.-vel, amire Simicska Lajos vetett szemet. Miután Bleuer ismételt „felszólítások” és célirányosan megindított adóellenőrzések után sem volt hajlandó megválni cégétől, az Országgyűlés egyéni képviselői indítvány formájában közlekedésbiztonsági okokra hivatkozva betiltotta a járdán, az úttesttől 5 méteres sávban elhelyezett hirdetések. Ezzel az utcai lámpaoszlopokon elhelyezett hirdetések értékesítésére specializálódott cég értékét az új törvény gyakorlatilag lenullázta. Közben Simicska összeveszett Orbán Viktorral – de a céget a Fidesz mindenképpen meg akarta szerezni. Így Bleuer rákényszerült arra, hogy cégét eladja az Orbánhoz személy szerint is közelálló új barátának, Garancsi Istvánnak. A cég megszerzését követően 2015 nyarán az Országgyűlés ismét visszamódosította a vonatkozó törvényt, így az ESMA ismét potenciálisan prosperáló céggé vált. Hasonló történet az ún. Nemzeti Vágtát szervező gazdasági társaság sorsa. A baloldali elkötelezettséggel meggyanúsított tulajdonosok cége úgy vált értéktelenné, hogy a Fidesz-irányítás alatt álló Főváros sok évi rutin-engedélyezés után 2011-ben már nem adott engedélyt a lovas esemény megrendezésére. Azt követően, hogy az eredeti tulajdonosok a céget eladták az egyébként lósport iránt valóban elkötelezett Lázár-fivéreknek, a Főváros engedélye ripsz-ropsz megérkezett.^a

34. Nehezen megítélhető, ami az állami földbérletek területén történt. A hatóságok közreműködésével falusi gazdálkodók százait fosztották meg *jövőbeni, remélt tulajdonuktól*, amikor 2014-ben különféle jogcímenek idő előtt újra megpályáztatták a bérleti jogokat. Ez sem volt államosítás. De mégis, nem az történt, hogy az egyik gazda helyett a másik gazda került kedvező helyzetbe. A pályázatokat értékelő hivatalok „üzemszerűen” olyanokat nyilvánítottak győztesnek a pályázaton, akik még csak nem is voltak az adott mikroköznyezet reprezentánsai és korábban nem is foglalkoztak mezőgazdasággal.⁸³ Számos állattenyésztő gazda egyik napról a másikra föld, illetve legelő nélkül maradt az állataival.

35. Az állami vagyon takarékosabb működéséről szóló 2009-es törvény 2014. decemberi módosításával⁸⁴ lehetőség nyílt arra, hogy zártkörű részvénytársaságból az állam – vagy bárki más nagyrésztvényes – *akarattuk ellenére szorítson ki tulajdonosokat*. Az érintett cégek listáját

^a Magyar (2015) még ebbe a kategóriába sorolta az ingyenes terjesztésű Metropol újság eladását, amikor független külföldi tulajdonosok Fidesz-közeli magyar vállalkozóknak adták el a kiadót, illetve a Market Építő Zrt. megvételét az egyértelműen baloldali elkötelezettségű Wallis-csoporttól Garancsi István által. id. mű. 194-195. o.

2015 januárjában tették közzé a Céglőzönyben. Ebbe a kategóriába sorolták az *MVM*-et – ahol a kisebbségi tulajdon aránya ekkor 0,13% volt –, a *FŐGÁZ*-t, továbbá több regionális vízművet, illetve a Volán-társaságokat.⁸⁵ E törvény alapján az MNV Zrt. fel is szólította tulajdonostársait, hogy 2015. június 3-ig adják le a „hiányzó” 359 darab MVM részvényt. Miután ennek a tulajdonosok nem tettek eleget, a részvényeket az MVM érvénytelenítette, s a helyettük kibocsátott részvényeket az MNV Zrt. kapta meg.⁸⁶ Ettől kezdve nincs szükség többé arra, hogy az MVM Zrt. közgyűlést hívjon össze – a céget az MNV Zrt. közvetlenül utasíthatja bármire.

36. Rájárt a rúd a hivatásos halászokra is. Először a balatoni *halászatot* tiltotta meg a 2. Orbán-kormány a halgazdálkodásról szóló törvény 2013-as módosításával. Ugyanezen törvény 2015-ös módosítása szerint viszont kereskedelmi célú halászati engedély 2016-tól kezdve már sehol sem adható ki. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy 243 családi vállalkozás, amely a Dunán, a Tiszán és más természetes vizeken hivatásszerűen foglalkozott a halászattal, 2016. január 1-től elvesztette ezt a megélhetési forrást, eszközeit sutba dobhatta. Ezek a rendelkezések azért is nagy megütközést keltettek az érintetteknel, mert korábban a halászati jogot a hatóságok 15 évre adták meg. A piac ismerői szerint a törvénymódosítás elsődleges célja az volt, hogy kedvezőbb lehetőséget biztosítson az ország kb. 300 ezer engedéllyel rendelkező amatőr horgászának. A károsult halászok a Strasbourgi emberi jogi bírósághoz való fordulást fontolgatták.⁸⁷

ÖSSZEGZÉS

Ha a magyarországi szabályozó változásokat – amelyeket fentebb 36 pontban foglaltuk össze – abban az összefüggésben vizsgáljuk, hogy hány szektort és milyen sok vállalkozást érintettek a többségükben diszkriminatív jogi megoldások, akkor 61-re rúg ezek száma (4. táblázat). Ezek a következőképpen csoportosíthatók:

1. Külgazdasági kapcsolatok korlátozása
2. Árak központi szabályozása
3. Különadók és adókedvezmények
4. Cégek működésének korlátozása
5. Versenytörvények korlátozása
6. Monopol- és Oligopol helyzetek mesterséges létrehozása

A táblázatból az is kitűnik, hogy számos diszkriminatív beavatkozás már a 2002-2010 közötti időszakban is történt – legalább 14 esetben. Ezek közül a legkirívóbb példa a vezetékes

szolgáltatások árának állami kontrollja, a bankok büntető jellegű megadóztatása, a kedvezményes áfa-kulcs és a társasági adókedvezmény volt.

A 2. és 3. Orbán-kormány piac és versenykorlátozó intézkedései, 2010-2015

Érintett ágazatok/területek száma	Érdemi változást okozott	Hasonló intézkedések voltak 2002-2010 között	Nemzetközi fórumok is tárgyalták		
			EU	ICSID	EJEB
Külgazdasági tevékenységek korlátozása (4)					
<i>Belföldi lakossági devizahitel-felvét</i>					
	x		x		
Belföldi lakosok gépkocsivásárlása külföldön	x	x	x		
Devizahitelek kötelező forintosítása	x		x		
<i>Külföldiek vásárlása Mo.-n.</i>					
Termőföld vásárlás		x	x		
Egyéb ingatlan vásárlás					
Árkontroll (16)					
<i>Lakás- és életviszonyokkal kapcsolatos rezszi csökkentés</i>					
vezetékes földgáz	x	x	x		
PB-gáz					
villamosenergia	x	x			
távhő	x	x			
tűzifa és szén					
víz	x	x			
csatorna	x	x			
hulladék elszállítás	x				
kéményseprés	x				
felvonó karbantartás					
vasúti közlekedés		x			
<i>Egyéb területek</i>					
minimális rezszi óradíj					
taxi ár-rögzítés, árkedvezmények tiltása		x			
dohánytermékek kereskedelmi árrésének emelése	x				
hitelközvetítői díjak					
ingyenes (állami) hírszolgáltatás					
Különadók és kedvezményes adók (14)					
<i>Különadók</i>					
mobilszolgáltatók	x	x	x	x	
közműcégek, vezetékes szolgáltatók	x	x	x		
bankok	x	x			
biztosítók					
károsnak minősített élelmiszerek gyártói	x				
gyógyszergyárak	x	x			
hipermarketek	x		x		
reklám cégek (pl. tv-k)	x		x		
napelem gyártók					
kazángyártók					
internet-szolgáltatók	visszavonták				
dohánygyárak	x				
állami alkalmazottaknál a 2 M Ft-ot meghaladó végkielégítés különadója	x		x		x
<i>Kedvezményes ÁFA</i>					
sertéshús, lakásépítés		x			

Érintett ágazatok/területek száma	Érdemi változást okozott	Hasonló intézkedések voltak 2002-2010 között	Nemzetközi fórumok is tárgyalták		
			EU	ICSID	EJEB
Cégek működésének korlátozása, befolyásolása (9)					
működési engedély összekötése profitabilitási vizsgálattal a fogyasztási cikk kiskereskedelemben					
kötelező zárvatartás vásár- és ünnepnapokon	x				
pláza építési engedélyek újraszabályozása	x		x		
hipermarketek kötelező foglalkoztatási létszám-emelése	nem valósult meg				
idegen nyelvek tanítása					
felnoítképzés					
számla-audit kötelezettség					
fogyasztóvédelmi referensek alkalmazása					
Balaton halászat korlátozása					
Versenytörvények korlátozása (3)					
kartellezési szabályok lazítása (pl. dinnye)	x				
fűző-kontroll jogának elvonása	x		x		
közbeszerzési törvény lazítása	x		x		
Monopól és oligopól helyzetek mesterséges létrehozása (15)					
cafetéria jegyek piaca	x		x		
dohánytermék kiskereskedelem	x		x		x
pénznyerő szerencse automaták	x		x		x
öt látványsport-ág társasági adó kedvezménye	x	x	x		
lóverseny szervezés					
mobil-fizetés más szolgáltatásokért	x				
állami szervek hirdetéseinek célzott elosztása	x	x			
használt fémek felvásárlása	x				
cégek felszámolása és végelszámolása	x				
szabadtéri rendezvények egészségügyi biztosítása (mentés)					
bűnügyi igazságügyi szakértők szolgáltatásai					
babakötvény értékesítés					
EU-s pályázatok lebonyolítása					
mérnöki irodák részvétele EU pályázatokon					
a Magyar Állam jogi képviselője perek során	x				
Érintett ágazatok/területek száma összesen: 61					

Megjegyzés: EU = Európai Unió és szervezetei, ICSID = Világbank washingtoni székhelyű választott bírósága, EJEB = Emberi jogok európai bírósága Strasbourgban.

Forrás: Saját szerkesztés.

A 2010-es és a 2015-ös költségvetést egymással összehasonlítva kiderül, hogy az öt éven át folytatott, deklaráltan anti-liberális, unortodox gazdaságpolitika nyomán átrendeződtek a vállalati szféra költségvetési kapcsolatai is. Egyfelől, a költségvetés bevételi oldalán 48%-kal nőttek a gazdálkodó szervezetek befizetései, másfelől viszont az ún. gazdasági funkciók ellátására fordított költségvetési kiadások 70%-kal emelkedtek⁸⁸, miközben a kumulált infláció mértéke 11% volt csupán.^a

^a GDP arányosan a vállalatoknak nyújtott támogatások értéke 9,1%-ról 12,4%-ra nőtt. Mindeközben az ún. jóléti kiadások 11 ezer Mrd Ft-os nominális szinten gyakorlatilag változatlanok maradtak, GDP arányosan 4,1%-ról 3,3%-ra csökkentek.

Mint már e tanulmány címében is jeleztük, a 2010-2015 közötti időszak szabályozási változásainak legfőbb jellemzője a diszkrecionális (önkényes) megoldások alkalmazása volt. Tehát nem az általános, a minden szereplőre vonatkozó intézményi-jogszabályi keretek változtak, hanem azok a részletszabályok, amelyek egyes vállalkozásokat előnyösen, másokat hátrányosan érintettek. Ez a magyarázata annak, hogy az OECD által folyamatosan nyomon követett regulációs változások az alkalmazott mutatók túlnyomó többsége esetében – legalábbis 2008 és 2013 között^a – *nem jelzett romlást*, nem mutatta a liberalizációs indexek negatív irányú változását. Az OECD szakértői által vizsgált 25 mutatószám közül mindössze 5 esetben történt számszerűen kimutatható, kedvezőtlen változás a 2013-at megelőző öt évben. És itt is csak a csatlakozás előtti szintre tértünk vissza, a 90-es évek végénél – egy kivétellel – sokkal jobb a helyzet. A többi mutató szerint Magyarország tovább masírozott az általános, az OECD országok színtje mindegyikében kimutatható liberalizáció országútján.

5. táblázat

Az OECD gazdasági liberalizációs indexeiben Magyarországra kimutatott negatív változások

Liberalizációs index (0 – 6 skálán)

	1998	2003	2008	2013
Állami vállalatok számossága	4,45	3,58	2,95	3,28
A cégek életébe való beavatkozás	3,11	1,71	1,40	1,75
Árszabályozás	3,60	1,20	0,54	1,25
Vállalkozások szabadságának korlátozása a szolgáltató szektorban	2,91	3,03	3,91	4,25
Az antitröszt-szabályozás alóli kivételezés	1,11	0,89	0,74	0,82

Megjegyzés: 0 = teljes liberalizáció; 6 = teljes állami szabályozás

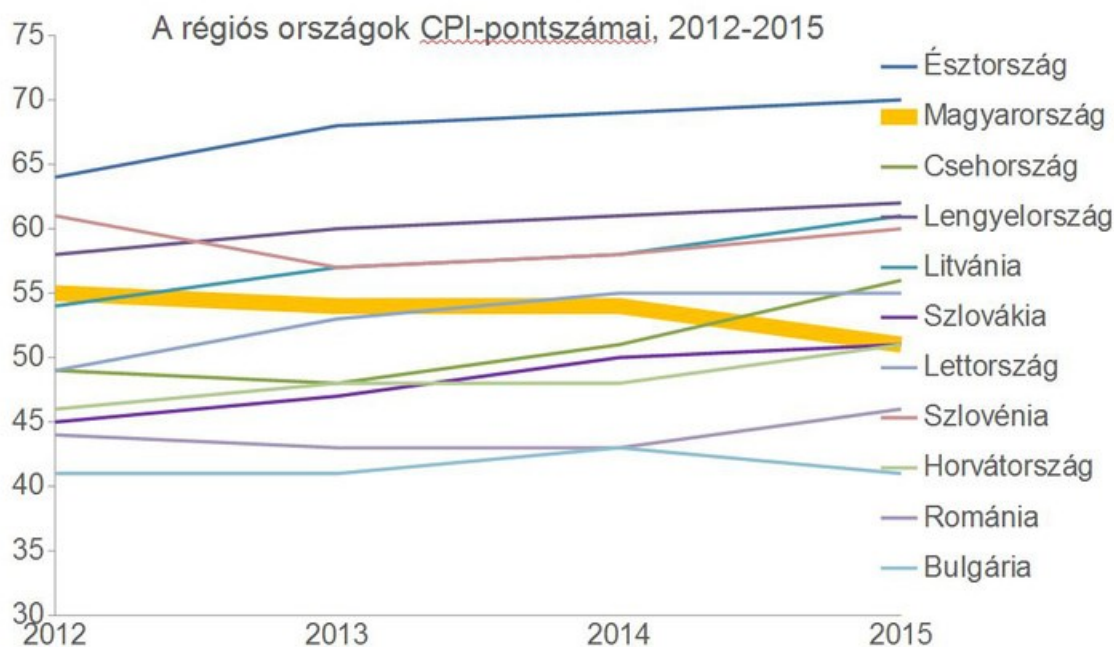
Forrás: OECD Product Market Regulation Database, http://www.oecd-ilibrary.org/economics/data/oecd-product-market-regulation-statistics_pmr-data-en

^a Az OECD titkársága ezt az elemzést öt évente frissíti.

Egyebek mellett a diszkriminatív beavatkozások hatásának mérésére a Transparency International (TI) jól ismert korrupciós percepció indexe is alkalmas eszköz lehet.^a A 2016 elején nyilvánosságra hozott, legfrissebb felmérés szerint Magyarország helyzete 2011 és 2014 között kimutatható mértékben romlott, különösen a többi, velünk versenyben álló poszt-szocialista ország helyzetéhez viszonyítva. A TI szerint a korrupciós index csak három országban nőtt: Horvátországban, Szlovéniában és Magyarországon (8. ábra).

8. ábra

A magyarországi korrupció megítélése, 2012-2015

Megjegyzés: A számítás időigényessége miatt a TI eredményei egy év késéssel jelennek meg. Így tehát a 2012-es év korrupciós indexe valójában a 2011. évi helyzetet tükrözi vissza, míg a legutolsó, a 2015-ös adat a 2014. év értékelését mutatja.

Forrás: Transparency International adatai, a www.index.hu, 2016. jan. 27-i ábrája alapján.

^a A Korrupció Érzékelési Indexet (Corruption Perception Index - CPI) 13 felmérés és értékelés felhasználásával készíti el a Transparency International berlini titkársága. Szakértők és üzletemberek megkérdezése alapján mérik az egyes országokban a közszeaktor korrupcióját az állami intézményrendszer, a gazdaság és a társadalom fertőzöttsége alapján. Ahhoz, hogy egy ország szerepelhessen a Korrupció Érzékelési Indexben, legalább három háttérfelmérés adatainak kell rendelkezésre állnia. 2014-ben 175 országról volt elérhető megfelelő adat, Magyarországot 9 különböző alindex alapján vizsgálták. A háttérindexek pontszámait 0-100-as skálára vetíti a TI, ahol 0 a korrupcióval leginkább, 100 a legkevésbé fertőzött országokat jelzi. A TI berlini titkársága a pontszámok átlagából súlyozott átlagolással számítja ki az indexet.

MIÉRT? MIÉRT? MIÉRT?

Mínt hogy nem láthatunk bele a döntéshozók fejébe és csak kevés olyan memoár született, amelyek elárulnák az egyes döntések hátterét, nem lehet egyértelműen meghatározni, hogy milyen megfontolások vezettek a normatív gazdaságpolitika háttérbe szorulásához és a diszkriminatív megoldások preferálásához. Matolcsy György (2015) több mint 600 oldalas monográfiájában, amely kifejezetten a 2010-2014 közötti időszakról szól, a jelen tanulmányban bemutatott diszkriminatív gazdaságpolitikai intézkedésekről lényegében egyetlen szót sem ejt.^a Könyvének két egymástól távoli helyén csupán két, tárgyunk szempontjából releváns érvet említ. A kisebb fontosságú érve az, hogy 2010 és 2012 között az MNB ellenállása miatt volt szükség diszkriminatív beavatkozásra, mert nyilvánvaló volt, hogy a költségvetési konszolidációt monetáris politikai fordulat nélkül kell megvalósítani.⁸⁹ Miután 2013-ban Matolcsy átvette a bank irányítását, ez az érv automatikusan okafogyottá vált.

Fontosabb érve az önszabályozó piac kritikájához kapcsolódik. Bár név szerint nem hivatkozik Marxra, de Matolcsy valójában *A tőke* szerzőjének közel 150 éves alapgondolatához tér vissza. Marx kapitalizmus kritikájának az volt a kiindulópontja, hogy a piacgazdaság a tőkésosztály létezésével, a profitmotívum megteremtésével, a fizetőképes kereslet torzító-fékező hatásával felesleges kerülőutat kényszerít rá a társadalomra. A kereslet és a kínálat egyensúlyát csak utólag teremti meg, ahelyett, hogy a termelés közvetlenül a fogyasztók szükségletének kielégítésére irányulna. Ugyanez a gondolat Matolcsy szavaival: *„Állami szabályozásra van szükség akkor, ha a piac utólag korrigál, mert az utólagos korrekciónak elméletileg is nagyobb lehet az ára, mint egy előzetes állami szabályozásnak.”* Sőt – teszi ehhez még hozzá egy furcsa félmondatban – *„gyakorlatilag mindig ez a helyzet.”*⁹⁰ Az „utólagos” szó használata önmagában is árulkodó: *A tőke* egy nevezetes helyén Marx szó szerint ugyanezt írja, csak a latin *a posteriori* kifejezést használva.⁹¹

Mi tagadás, furcsa érzés ezzel az egyedi állami beavatkozásokat igazoló érveléssel a szocialista tervgazdálkodás 70 éves tapasztalatainak ismeretében újra találkozni. A marxi elméletet és a tervgazdaság tényleges gyakorlatát jól ismerő magyar reform-közgazdászok már 1970-es évek végén felismerték, hogy az állam közvetlen gazdaságirányító tevékenysége

^a Ugyanakkor a Matolcsy által szerkesztett Polgári Szemle c. folyóiratban, a bank elnökhöz nyilvánvalóan szellemileg közel álló Jánossy Dániel (2014) erre az összefüggésre is kitér. Szerinte a *„makroszintű gazdaságpolitika eszköztárában a normatív mennyiségi eszközökkel egyenrangúvá kell tenni a diszkrecionális, szelektív minőségi eszközöket. Idetartoznak például a mainál jóval tágabban értelmezett biológiai és mentális egészségvédelmi, természeti és kulturális örökségvédelmi programok, előírások, foglalkoztatási, szociális és regionális egyenlőségi követelmények, fenntarthatósági szempontok stb.”*

ugyancsak kerülőút, mert közvetlenül az állam sem ismerheti a fogyasztók millióinak valódi szükségleteit, preferenciáit. Másképpen megfogalmazva: a gazdaság állami irányítása is lehetséges – mint Bauer (1980) ezt találóan megfogalmazta –, „*ez is egyfajta működőképes alkalmatosság, amely azonban jóval csikorgóbb gépezetnek bizonyult*”, mint a piac közbeiktatásával működő utólagos szabályozás.⁹² Akkor miért használja a marxi érveket Matolcsy? További magyarázat helyett álljon itt egy nevezetes idézet Keynes (1936) *Általános elméletének* utolsó lapjairól: „*Azok a 'gyakorlati emberek', akik menteseknek vélik magukat minden szellemi befolyás hatásától, rendszerint valamelyik rég elhunyt közgazdász rabszolgái.*”⁹³

HIVATKOZÁSOK

- Andor Mihály [2014]: „Az utolsó mese – a nyelvtanítás”, www.galamuscsoport.hu, febr. 7.
- Antal László [1985]: *Gazdaságirányítási és pénzügyi rendszerünk a reform útján* (2. kiadás), Bp.: KJK.
- Bauer Tamás: [1980]: „A kelet-európai tervegazdálkodás politökonómiai értelmezéséhez”, ld. Major Iván (szerk.) [1982]: *Gazdaság(i) Politika Szervezet*, Bp.: MTA KTI. 159-174.
- [1982a]: "A második gazdasági reform és a tulajdonviszonyok", *Mozgó Világ*, 11. sz. 17-42.
- [1982b]: „Az optimista alternatíva körvonalai – Magyarország illírízálása”, *Beszélő*, 5-6. sz. december (Csonka Dénes álnéven).
- [2013]: „Rogán, rezsi, Rákosi”, *Népszabadság*, dec. 31.
- Bercsinszki Károly [2014]: „Nem gurul tovább a pirulájuk. A gyógyszer-nagykereskedelem államosításáról”, *Magyar Narancs*, dec. 18.
- Debreczeni József [2013]: *A fideszes rablógazdaság*, Miskolc: DE.HUKÖNYV Kft.
- Hegedüs József - Péteri Gábor [2015]: „Közszolgáltatási reformok és a helyi önkormányzatiság”, *Szociológiai Szemle*, 2. sz.
- Hoch Róbert [1991]: "Formációváltás és privatizálás", *Társadalmi Szemle*, 7. sz., 19-30.
- Jánossy Dániel [2014]: „Nem ortodox piacgazdaság”, *Polgári Szemle*, 10. évf. 1-2.szám március. http://www.polgariszemle.hu/?view=v_article&ID=600
- Kemény István [1980]: „A második gazdaság Magyarországon”, ld. u.ő. *Szociológiai írások*, Szeged: Replika Kör, 1992.
- Keynes, J. M. [1936, 1965]: *A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete*, Bp.: KJK.
- Kornai János: [1957]: *A gazdasági vezetés túlzott központosítása*, Bp.: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- [2012]: „Központosítás és kapitalista piacgazdaság”, *Népszabadság*, jan. 28. újra megjelent *Kornai János Válogatott Munkái III. kötet*, Kalligram, 2013, 447- 475.
- [2015]: „U-kanyar Magyarországon”, *Élet és Irodalom*, ápr. 3.
- Kornai János - Matits Ágnes [1987]: *A vállalatok nyereségének bürokratikus újraelosztása*, Bp.: KJK.
- Laki Mihály [2015]: „A trafikpiac átalakulása és átalakítása (esettanulmány)”, *Szociológiai Szemle*, 25. évf. 3. sz. 23-51.
- Magyar Bálint [2015a]: *A magyar maffiaállam anatómiája*, Bp.: Noran Libro.
- [2013]: *Magyar polip – A posztkommunista maffiaállam*, 1. kötet Bp.: Noran Libro Kiadó.
- [2014]: *Magyar polip – A posztkommunista maffiaállam*, 2. kötet Bp.: Noran Libro Kiadó.
- [2015b]: *Magyar polip – A posztkommunista maffiaállam*, 3. kötet Bp.: Noran Libro Kiadó.

- Major Iván [2013]: „Rezsicsökkentés és különadók a hálózatos ágazatokban”, Magyar [2013] 258-267. o.
- Marx Károly [1867, 1967]: *A tőke*. 1. kötet, Bp. MEM 23. k. Bp.: Kossuth Könyvkiadó.
- Matolesy György [2015]: *Egyensúly és növekedés. Konszolidáció és stabilizáció Magyarországon, 2010-2014*, Bp.: Kairosz Kiadó.
- Mihályi Péter [1992a]: "Fosztogatás - osztogatás - fosztogatás", *Közgazdasági Szemle*, 11. sz. 1001-1017.
- [2005]: *A privatizáció szellemi előkészítése*, Számadás a talentumról sorozat, Bp.: ÁPV Rt.
- [2010]: *A magyar privatizáció enciklopédiája*, 1-2. kötet, Pannon Egyetemi Könyvkiadó - MTA Közgazdaságtudományi Intézete.
- [2015a]: „A privatizált vagyon visszaállamosítása Magyarország 2010 – 2014”, *MTA KRTK Műhelytanulmányok*, MT-DP-2015/7.
- [2015b]: „Kevesebb jognak kellene lennie ebben az országban, s több emberségnek’ Miért mélyek a populista antikapitalizmus gyökerei Magyarországon?”, *Mozgó Világ*, 6. sz. 3-23.
- Navracsics Tibor [2011]: „A magyar állam és közigazgatás reformja”, ld. Sándor Péter - Vass László (szerk.) [2011]: *Magyarország politikai évkönyve 2010-ről*. Bp.: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, DVD-kiadás.
- Pulai András [2015]: „A nagy kaszinóbiznisz”, ld. Magyar [2015b] 295-316.
- Sárközy Tamás [2014]: *Kétharmados túlkormányzás, avagy gólerős csatár a mély talajú pályán*. Bp.: Park Könyvkiadó.
- Soós Károly Attila [1986]: *Terv, kampány, pénz (Szabályozás és konjunktúraciklusok Magyarországon és Jugoszláviában)*, Bp.: KJK - Kossuth Könyvkiadó.
- Stumpf István [2006]: „Új államépítés. Alkotmányos és kormányzati kihívások”, Ld. Gombár Csaba (szerk.): *Túlterhelt demokrácia*, Bp. Pénzügykutató Rt. – Századvég.
- Vásárhelyi Mária [2014]: „Médiamonopoly”, ld. Magyar (2014) 413-433. o.
- Voszka Éva [2013a]: „Államosítási hullám Magyarországon”, *HVG*, aug. 3.
- [2013b]: „Államosítás, privatizáció, államosítás”, *Közgazdasági Szemle*, 60. évf. dec. 1289-1317.
- [2014]: „Ezt én lopakodó államosításnak hívom” (Rádai Eszter interjúja). *Élet és Irodalom*, márc. 7.
- [2015a]: „Államosítás, privatizáció és gazdaságpolitika – a főirány széttöredezése”, *Közgazdasági Szemle*, 62. évf. júl.-aug. 717-748.
- [2015b]: „Államosítások: magyar fordulat vagy új európai irány?”, *Külgazdaság*, 59. évf. 11-12. sz. 3-22.

-
- ¹ A korszak vitáiról részletesen ld. Mihályi (2005) és Mihályi (2010) I. kötet 71-73. o.
- ² Mihályi (1992a) 1001. o.
- ³ *Mozgó Világ*, 1983. 2. sz..
- ⁴ Id. mű 34. o.
- ⁵ Bauer (1982b).
- ⁶ Kemény (1980) 251. o.
- ⁷ Voszka (2013a,b), Voszka (2014), Voszka (2015a,b) és Mihályi (2015).
- ⁸ Magyar (2015) 98-103. o.
- ⁹ Hegedüs – Péteri (2015).
- ¹⁰ Ld. *Az Országgyűlés 1/2010. (VI. 16.) OGY politikai nyilatkozata a Nemzeti Együttműködésről. A 1140/2010. (VII. 2.) kormányhatározat* alapján az 1 oldal terjedelmű nyilatkozat szövegét minden államigazgatási épületben ki kell függeszteni, a többi hatalmi ág képviselőitől pedig kéri, hogy az általuk használt épületekben is tegyék ezt meg. Az ellenzéki parlamenti pártok a kormányhatározatot egységesen elutasították nyilatkozataikban, mert véleményük szerint a magyar történelem diktatórikus korszakait idézi a rendelkezés. A politikai nyilatkozat valójában csak rövid, 1 oldalas összefoglalója volt egy 78 oldalas – „A Nemzeti Együttműködés Programja” címet viselő – elaborátumnak, amelyet formálisan az Országgyűlés is megtárgyalt 2010 májusában.
- ¹¹ *2010. évi XC. törvény egyes gazdasági és pénzügyi tárgyú törvények megalkotásáról, illetve módosításáról.*
- ¹² Ld. Patai megjegyzését az MKT és az MNB közös, budapesti konferenciáján 2015. szept.30.
http://www.portfolio.hu/finanszirozas/bankok/patai_aki_ismeri_matolcsyt_tudja_hogy_ebbol_lesz_valami.220347.html
- ¹³ *2014. évi XL. tv. a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről.*
- ¹⁴ Köszönettel tartozom Király Júliának ezért a becslésért.
- ¹⁵ *251/2014. (X.2.) Korm. rendelet.*
- ¹⁶ A REKK Energiapiaci Tanácsadó Kft. számításai szerint ez éves szinten 70-75 Mrd Ft kiadás-csökkenést jelentett a lakosságnak. http://index.hu/gazdasag/2013/03/29/73_milliard_forintba_kerul_a_rezsicsokkentenes/
- ¹⁷ Például a 2013. ápr. 29-én elfogadott *2013. évi LIV. tv. a rezsicsökkentés végrehajtásáról.*
- ¹⁸ A közlemény aláírója Szabó György, a Jobbik Energetikai Kabinetjének elnöke volt [ld. http://jobbik.hu/rovatok/orszagos_hirek/letori_a_kozmuarakat_a_jobbik]. Később, erre az „elsőbbség”-re a Jobbik politikusai rendszeresen hivatkoztak is, ám a közvélemény túlnyomó többsége ezt a Fidesz ötleteként tartotta számon.
- ¹⁹ A rezsicsökkentés mögött meghúzódó közgazdasági és politikai célokról ld. Bauer (2013) cikkét.
- ²⁰ <http://index.hu/gazdasag/2013/10/17/hmk/>
- ²¹ *MTI*, 2013. szept. 27.
- ²² *2012. évi CLXXXV. törvény a hulladékról.*
- ²³ Sárközy (2014) 300. o.
- ²⁴ *HVG*, 2013. nov. 30.
- ²⁵ *Magyar Nemzet*, 2015. dec. 18. <http://mno.hu/gazdasag/draga-lesz-majd-az-olcso-szemetszallitas-1319707>
- ²⁶ <http://www.fidesz.hu/index.php?Cikk=195307>
- ²⁷ *Népszabadság*, 2016. jan. 19.
- ²⁸ *2012. évi XCIV. törvény a víziközelkedésről szóló 2000. évi XLII. törvény módosításáról, valamint egyes törvények ezzel összefüggő módosításáról.*
- ²⁹ http://www.napi.hu/magyar_vallalatok/itt_a_fordulat_megmenekult_az_allami_vizikozmuceg.608630.html

-
- ³⁰ *Népszabadság*, 2014. febr. 14.
- ³¹ *Népszabadság*, 2014. márc. 21.
- ³² id. mű 170-171.
- ³³ Ld. *2006. évi LIX. tv. az államháztartás egyensúlyát javító különadókról és járadékokról*. Ld. Soós (2013b) 209-210. o.
- ³⁴ *2012. évi CXVI. tv. a pénzügyi tranzakció illetékről*.
- ³⁵ A tao-kedvezmény történetének, illetve a kedvezményezettnek politikai kötődéseinek részletes bemutatását ld. *NSZ*, 2016. jan. 30.
- ³⁶ *2014. évi CII. törvény a kiskereskedelmi szektorban történő vasárnapi munkavégzés tilalmáról*.
- ³⁷ *Heti Válasz*, 2015. júl. 2.
- ³⁸ *Népszabadság*, 2015. okt. 21.
- ³⁹ <http://tldr.444.hu/2015/11/30/az-elelmiszerpiacot-akartak-atrendezni-a-plazastoppal>
- ⁴⁰ A történet esettanulmányyszerű feldolgozását ld. Réti (2015).
- ⁴¹ Ld. az Ogy. 2014. okt. 13-i ülésének jegyzőkönyvét.
- ⁴² Köszönettel tartozom Torjárné Amberger Teréznek (GVH) ezen részletek felidézéséért.
- ⁴³ *HVG*, 2013. nov. 16. Részletesen ld. Debreczeni (2013) 177 – 188. o.
- ⁴⁴ http://www.napi.hu/magyar_vallalatok/ezert_masokat_durvan_megbuntetnenek_de_a_fidesz_kozbelepett.592434.html
- ⁴⁵ Bercsinszky (2014).
- ⁴⁶ *HVG*, 2014. febr. 22.
- ⁴⁷ *2012. évi XXVI. törvény a nemdohányzók védelméről és a dohánytermékek fogyasztásának, forgalmazásának egyes szabályairól szóló 1999. évi XLII. törvény módosításáról; 2012. évi CXXXIV. törvény a fiatalok dohányzásának visszaszorításáról és a dohánytermékek kiskereskedelméről*. A törvényjavaslatot – egyéni képviselői indítványként, minden politikai előkészítés nélkül, váratlanul - Lázár János és Rogán Antal nyújtotta be még 2011 decemberében. 2013 nyarán azonban kiderült, hogy a törvényjavaslatot valójában a Matolcsy György tulajdonában álló Magyar Gazdaságfejlesztési Kft. készítette elő a Continental Dohányipari Zrt. megrendelésére 2009-ben. *Népszabadság*, 2013. máj. 27.
- ⁴⁸ Laki (2015).
- ⁴⁹ *HVG*, 2013. máj. 4.
- ⁵⁰ http://www.portfolio.hu/gazdasag/johetnek_a_nemzeti_alkoholboltok,3,225790.html?utm_source=index_main&utm_medium=portfolio_box&utm_campaign=portfoliobox
- ⁵¹ Részletesen ld. Magyar (2015a) 200-203. o. Pulai (2015).
- ⁵² *Népszabadság*, 2015. okt. 8.
- ⁵³ *Népszabadság*, 2013. júl. 15.
- ⁵⁴ *Népszabadság*, 2014. okt. 7.
- ⁵⁵ *Népszabadság*, 2015. okt. 29.
- ⁵⁶ A nemzeti mobil fizetési rendszerről szóló 2011. évi CC. törvény módosítása a *2012. évi CXIV. törvény az állami vagyonnal összefüggő egyes rendelkezésekről* c. törvényen belül.
- ⁵⁷ *MTI*, 2013. nov. 6.
- ⁵⁸ http://www.origo.hu/itthon/20140212-felszamoloi-palyazat-trafiknyertes-es-allami-cegvezeto-a-palyazati-nyertesek-kozott.html?utm_source=origo-nyito&utm_medium=sec-top&utm_campaign=sec
- ⁵⁹ *Népszabadság*, 2014. szept. 29.
- ⁶⁰ *HVG*, 2015. máj. 23., *Magyar Narancs*, 2015. szept. 24.

-
- ⁶¹ Az 5/2006. (II. 7.) EüM rendelet a mentésről c. jogszabály 2. mellékletéről van szó.
- ⁶² Népszabadság, 2013. aug. 2.
- ⁶³ 2013. évi LXXVII. tv. a felnőttképzésről, valamint a hozzá tartozó 393/2013. (XI. 12.) Korm. rendelet a felnőttképzési tevékenység folytatásához szükséges engedélyezési eljárásra és követelményrendszerre, a felnőttképzést folytató intézmények nyilvántartásának vezetésére, valamint a felnőttképzést folytató intézmények ellenőrzésére vonatkozó részletes szabályokról.
- ⁶⁴ Andor (2014c).
- ⁶⁵ 2011. évi CLXXXVII. tv. a szakképzésről.
- ⁶⁶ Népszabadság, 2015. szept. 8.
- ⁶⁷ 2015. évi CXXIV. tv. a nemzeti akkreditálásról.
- ⁶⁸ 2005. évi LXXXVIII. tv. a Nemzeti Akkreditáló Testület szervezetéről, szervezet- és hatásköréről, valamint eljárásáról.
- ⁶⁹ <http://parameter.sk/rovat/kulfold/2011/09/21/egyre-tobben-regisztralnak-az-mti-ingyenes-hirszolgaltatasara>
- ⁷⁰ id. mű 416. o.
- ⁷¹ 2012. évi XCVII. tv. a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény és a fiatalok életkezdési támogatásáról szóló 2005. évi CLXXIV. törvény módosításáról.
- ⁷² 2005. évi CLXXIV. tv. a fiatalok életkezdési támogatásáról.
- ⁷³ <http://www.azenzem.hu/cikkek/babakotveny-megsem-jo-az-allamositas/2650/>
- ⁷⁴ 1814/2013-as korm. határozat.
- ⁷⁵ A Kormány 1731/2013. (X. 11.) Korm. határozata a 2014–2020-as európai uniós programok lebonyolításának alapelveiről.
- ⁷⁶ www.napi.hu, 2015. nov. 2.
- ⁷⁷ <http://kapitalizmus.hvg.hu/2014/03/06/az-eroszakos-allamositas-also-halottja/>
- ⁷⁸ <http://444.hu/2014/02/13/igy-vesz-ceget-a-kormany/>
- ⁷⁹ Népszabadság, 2014. márc. 20. Ld. még: <http://atlasz.hu/2015/02/13/miattuk-retteg-simicska-rejtelyes-halalesetek-hihetetlen-magyarzatok/>
- ⁸⁰ Népszabadság, 2013. dec. 20.
- ⁸¹ 2013. évi CCXXXI. tv.
- ⁸² Népszabadság, 2015. jún. 27.
- ⁸³ Erről részletesebben ld. Magyar (2015) 197-198. o.
- ⁸⁴ 2014. évi XCI. törvény egyes törvényeknek a nemzeti pénzügyi szolgáltatások hatékonyabb nyújtásával összefüggő módosításáról 7. §.
- ⁸⁵ www.index.hu, 2015. febr. 2.
- ⁸⁶ Cégközlöny, 2015. júl. 16.
- ⁸⁷ Népszava, 2015. aug. 19.
- ⁸⁸ www.napi.hu, 2015. jan. 6., jan. 27.
- ⁸⁹ id. mű 206. o.
- ⁹⁰ id. mű 584. o.
- ⁹¹ Marx (1867) 334. o.
- ⁹² id. mű 172. o. Érdeemes felidézni, hogy a „csikorgó gépezet” metaforája Kornai (1957) első könyvéből származik, de megtalálható későbbi műveiben is.
- ⁹³ id. mű 407. o.